

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

37E JAARGANG

WOENSDAG 11 JUNI 1952

No 1829

COMMISSIE VAN REDACTIE

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;

F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

J. E. Mertens; J. van Tichelen;

R. Vandeputte; F. Versichelen.

Voor de niet gesigeneerde artikelen is de Commissie van Redactie verantwoordelijk

INHOUD

	Blz.
Zeven jaren loon- en prijspolitiek	444
Zeven jaren werkgelegenheidspolitiek	448
Zeven jaren schuldpolitiek	449
Internationale notities:	
De verlenging van de Europese Betalingsunie	453
Beperking van de invoer in Indonesië	454
Geld- en kapitaalmarkt door Drs J. C. Brezet	455
Statistieken:	
Wisselkoersen	455
Bankstaten	456

Dezer dagen

„zijn na een maand niet alleen 30 dagen voorbij, doch ook een periode, waarin constructieve doeleinden konden worden verwezenlijkt”. Op gevaar af, dat sommigen zullen menen, dat deze rubriek het einde, in zelf-plagiaat, nabij is, werd dit citaat van zeven jaren geleden naar voren gebracht. Toen kon worden verwacht, dat iedereen, in tintelende ijver, de regels zou lezen als een potentialis; moet niet worden verwacht, dat, als de beginregels zonder aanhalingstekens werden herdrukt, velen daarin een ironische irrealis zouden lezen: een periode, waarin constructieve doeleinden hadden kunnen worden verwezenlijkt?

Misschien is de vrees reeds weer zonder grond; wij zijn door de teleurstelling over niet-gevulde opbouw-idealen uit de oorlogstijd al weer aan het heenraken; hoezeer wellicht persoonlijk nog gebiologeerd door de gedachte aan de golvende lijn van een harmonisch samengaan of de strakke lijnen van de planning; een ieder die thans weer zeven jaar heeft meevergaderd, weet dat het economisch-politiek patroon niet gewezen wordt met de inslag der wetenschappelijke logica en de schering van de belangeloosheid. Soms kan men zich weer verheugen op het compromis, omdat er dan tenminste iets van terecht komt.

Zo gezien, is het welslagen van de ministersconferentie over de Europese Betalingsunie zelfs zeer verheugend. Met geven en nemen en hopen schijnt de toekomst van een der belangrijkste experimenten in feitelijke economische samenwerking weer van potentialis tot realis gebracht. Maar het blijft toekomstige tijd, al zou men alleen zien naar de deviezenreserves van Groot-Brittannië, die afbrokkelen, zoals eens de kademuren in het door de depressie getroffen Rotterdam.

Een strijd met de tijd, d.i. met de dynamische factoren in het economisch leven, wordt door de Franse premier nog steeds geleverd. Wel noemt men de lening, die moest dienen tot dekking van lopende uitgaven geslaagd, wel prijst men het experiment-Pinay, maar Swift wist het: „Praise is the daughter of present power”.

Zal de Regering van het Israël dat van voltooid verleden tijd tot onvoltooid tegenwoordige tijd kwam ooit lof kunnen oogsten in een land waar de doornen melk en honing hebben overwoekerd? Een scherp monetair ingrijpen, geldsanering met een gedwongen heffing van tien pCt, is noodzakelijk gebleken; het volk wordt overvloedig in Israël.

Nooddruft meer dan overvloed. De eerste-minister van België deed voorstellen omtrent bestrijding van de werkloosheid, in Nederland is de werkloosheid niet zo teruggelopen, als men had gehoopt. De hoop is de werkelijkheid steeds een stap vooruit; in werkelijkheid is er veel tot stand gebracht in zeven jaren.

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing

van ondernemingspensioen- en
spaarfondsen aan de (komende)
nieuwe wettelijke bepalingen ●

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850 - 5346

SMIT SLIKKERVEER

DYNAMOS MOTOREN INSTALLATIES

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

Annonces voor het volgend nummer

dienen uiterlijk 17 Juni v.m. in het bezit te zijn van de
administratie, Postbus 42, Schiedam.

Profiteert van de belangstelling

Door regelmatig het
„Netherlands Trade Bul-
letin“ in te schakelen,
bereikt U een kring van
lezers die geïnteresseerd
is in Nederlandse ex-
portproducten.

Dit blijkt niet alleen
uit de talrijke reacties
die wij dagelijks ont-
vangen uit praktisch alle
landen ter wereld, doch
tevens uit de vele aan-
vragen om in contact
gebracht te worden met
exporteurs en fabrikan-
ten van tal van artike-
len.

In de eerstkomende
maanden verschijnen de
volgende nummers:

9 Augustus: Een Spaans
nummer ter gelegen-
heid van de Neder-
landse tentoonstelling
in Mexico. Dit num-
mer wordt tevens ver-
spreid in de Spaans-
sprekende landen in
Zuid-Amerika.

23 Augustus: Een Por-
tugese uitgave ter ge-
legenheid van de Ne-
derlandse tentoonstel-
ling in Brazilië.

Indien U over één of
meerdere van deze num-
mers nader wenst te
worden ingelicht, wendt
U dan tot de

Advertentie-afdeling
Postbus 42 — Schiedam
(Tel. 69300 — toestel
1 of 3).

HANDEL-MAATSCHAPPIJ

H. Albert de Bary & Co. N.V.

AMSTERDAM-C. • HEERENGRACHT 450

Alle Bankzaken

KAPITAAL EN RESERVES F. 25.000.000

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Maandstaat op 31 Mei 1952

Kas, Kassiers en Dag- geldeningen	f. 23.394.120.19	Kapitaal	f. 45.000.000.-
Nederlands Schatkistpapier	549.000.000.-	Reserve	16.500.000.-
Ander Overheidspapier	33.242.600.-	Bouwreserve	1.000.000.-
Wissels	3.890.441.87	Deposito's op Termijn	188.958.806.85
Bankiers in Binnen- en Buitenland	23.506.987.67	Crediteuren	588.545.197.56
Effecten en Syndicaten	8.254.596.74	Geaccepteerde Wissels	8.009.796.52
Prolongatiën en Voor- schotten tegen Effecten	16.457.803.28	Door Derden Geaccepteerd	1.481.247.06
Debiteuren	185.924.783.11	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	7.711.345.84
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	10.035.060.97	Reserve voor Verleende Pensioenen	649.459.23
Gebouwen	3.500.000.-		
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen	649.459.23		
	<u>f. 857.855.853.06</u>		<u>f. 857.855.853.06</u>

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

Zeven jaren loon- en prijspolitiek.

In dit artikel wordt een retrospectieve beschouwing gegeven over het lonen- en prijzenbeleid, gevoerd door het aanstonds aftredende Kabinet en zijn voorgangers. Het zijn niet zozeer de grotendeels overbekende feiten — zoals de diverse „loonronden” — waaraan aandacht wordt geschonken, als wel aan de vraag naar de beginselen en motieven, welke aan dit beleid ten grondslag hebben gelegen. Achtereenvolgens worden de volgende onderwerpen ter sprake gebracht: de grotere vrijheid op prijzengebied dan ten aanzien van de loonvorming, de reële en nominale loonstarheid, het loonpeil in verband met de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit, de tegenstelling tussen „beschermde” arbeidsinkomens en „onbeschermde” niet-arbeidsinkomens, de toenemende invloed welke in de huidige loonpolitiek aan het behoefte-element in tegenstelling tot het prestatie-element wordt toegekend. Nadat in vogelvlucht de resultaten van het gevoerde beleid kwantitatief zijn gezien, wordt ten slotte nog aandacht geschonken aan twee factoren, die maken, dat van een werkelijk evenwicht tussen lonen en prijzen nog niet kan worden gesproken, nl. het tot dusver zeer sterk bij de overige stijgingen achtergebleven huurpeil en de nog steeds bestaande subsidies op een aantal belangrijke levensmiddelen.

Zeven jaren werkgelegenheidspolitiek.

In de jaren dertig was het werkgelegenheidsvraagstuk zonder twijfel het ernstigste vraagstuk waarmede de Westerse wereld, en daarmee ook ons land, te kampen had. Overzien we de zeven jaren na de oorlog, dan kan de slotsom geen andere zijn dan dat de gemiddelde stand van de werkgelegenheid zowel als de houding van publiek en Regering veel gunstiger waren dan in de jaren dertig. De problemen waren, althans in dit opzicht, ook bepaald minder moeilijk. De „uitdaging van het lot” is nog slechts pas begonnen. Doch de voorbereidingen zijn er, althans het begin daarvan. Wel is gebleken dat de uitwerking van details nog de nodige aandacht zal vragen. De beheersing, naar tijd en ruimte, van de werkgelegenheid in de bouwvakken kan, indien alle betrokkenen door één doel geleid worden, ongetwijfeld vrij nauwkeurig geschieden. Waar het in de toekomst, economisch gesproken, vooral om zal gaan is: het evenwicht te bewaren tussen de gemakkelijke weg van de financiële expansie — die intussen in bepaalde situaties inderdaad de juiste weg is, zo ook thans — en de minder gemakkelijke van de beheersing van het prijzen- en loonpeil: het wandelen over de „berggraaf” met aan de ene zijde de gevaarlijke helling der deflatie, aan de andere kant die van de inflatie.

Zeven jaren schuldpolitiek.

Het is slechts zeven jaren geleden, dat de in Nederland aan het bewind komende Regering geconfronteerd werd met een overheidsschuldpositie, die, in het licht van de vermogensverhoudingen waarmede men hier te lande vertrouwd was, uiterst ongunstig mocht worden genoemd. Het sterk gezwollen overheidsschuldvolume wierp verschillende problemen op: het probleem van de plaats-

baarheid, van de draagbaarheid en van de neutraliteit van het schuldvolume. In deze beschouwing is in het bijzonder aan het plaatsingsaspect aandacht geschonken. Geconcludeerd wordt, dat, wanneer men het geheel der verhoudingen op het stuk van de staatsschuldontwikkeling overziet, men zich niet aan de indruk kan onttrekken, dat over het geheel genomen de oplossing der problemen tot een gunstig resultaat heeft geleid. De Minister heeft hier stellig van een scherp inzicht in de verhoudingen en mogelijkheden en van een grote beleidskracht blijk gegeven. Met deze erkenning zijn inmiddels de door velen gevoelde bezwaren tegen het ministeriële beleid niet weggenomen. Deze richten zich vooral tegen de wijze, waarop de doeleinden zijn gerealiseerd en met name tegen het middel van de zgn. goedkoop-geldpolitiek. Aan dit probleem zal in een tweede artikel aandacht worden geschonken; daarbij zullen ook de moeilijkheden van de gemeentelijke financieringen worden aangeroerd.

— SOMMAIRE —

Sept années de politique de prix et salaires.

Cet article constitue une rétrospective de la politique menée dans le domaine des prix et salaires par le présent cabinet et ses prédécesseurs; il est consacré principalement à l'étude des principes et des motifs qui ont été à la base de cette politique.

Sept années de politique du travail.

La question du chômage fut sans conteste le problème le plus grave avec lequel fut confronté vers 1930 le monde occidental (et par conséquent les Pays-Bas). Lorsque l'on passe en revue les 7 années d'après-guerre, on ne peut que constater qu'en général les possibilités de travail et l'attitude adoptée par le public et le gouvernement ont été bien plus satisfaisantes cette fois. Il est vrai que les conditions étaient moins difficiles, du moins dans ce domaine. Le „défi du sort” vient à peine de surgir. Le point délicat au point de vue économique, sera dans les années à venir, de maintenir l'équilibre entre la solution facile de l'expansion financière (qui est en fait la juste solution dans certains cas) et celle moins facile du contrôle des prix et des salaires.

Sept années de politique financière.

Si l'on considère la politique financière menée durant les sept dernières années dans les Pays-Bas, on ne peut échapper à l'impression que les problèmes ont été résolus d'une manière généralement satisfaisante. Toutefois ceci ne supprime pas les objections que soulève la politique ministérielle, notamment la manière dont le ministre est parvenu à ses fins, c.a.d. la politique de l'argent à bon marché. Ce problème sera étudié dans un second article en même temps que les difficultés budgétaires des communes.

Zeven jaren loon- en prijspolitiek

Inleiding.

Bij het einde van de huidige regeringsperiode terugblikkend op het lonen- en prijzenbeleid, gevoerd door het aanstonds aftredende Kabinet en zijn voorgangers, zijn het niet zozeer de — grotendeels overbekende — feiten, zoals de diverse „loonronden”, welke in de eerste plaats de aandacht opeisen, als wel de vraag naar de beginselen en motieven, welke aan dit beleid ten grondslag hebben gelegen. Wanneer wij ons hiertoe in gedachten terugverplaatsen naar de periode, onmiddellijk volgende op de bevrijding, met zijn acute schaarsteverschijnselen op vrijwel elk gebied, gepaard gaande met de op dat ogenblik weliswaar nog grotendeels latente, maar elk ogenblik met een „doorbraak” dreigende inflationaire spanningen aan de geldzijde, dan is het duidelijk, dat het aanvankelijke overheidsbeleid ten aanzien van lonen en prijzen niet anders kon zijn dan een onderdeel — en tevens een noodzakelijk sluitstuk — van het complex van maatregelen, dat men als de „geldsanering” pleegt aan te duiden.

Doel van dit complex was, zoals bekend, het beteugelen van de bovengenoemde inflationaire krachten, zowel wat betreft hun binnenlandse werking (verhinderen van het ontstaan van de gevreesde opwaartse spiraalbeweging van prijzen en lonen) als in internationaal opzicht (voorkomen van het verder afglijden van de, toch reeds gehavend uit de bezettingsjaren te voorschijn gekomen, intervalutare waarde van de Nederlandse gulden). Tot het bereiken van dit dubbele doel waren in de eerste plaats de bekende ingrijpende maatregelen in de monetaire sfeer vereist; maar deze zouden voor een belangrijk deel hun doel hebben gemist, wanneer daarnaast, althans in de eerste tijd, niet tevens krachtige rechtstreekse controles op de ontwikkeling van lonen en prijzen waren toegepast. En wel met een bijzondere nadruk op de lonen: immers vrijwel geen andere prijs is, in neerwaartse richting, zo star als de nominale beloning van de productiefactor arbeid, en geen vorm van waardedaling van de geldeenheid tegenover „goederen en diensten in het algemeen” heeft dientengevolge een zo onherroepelijk karakter als die, welke eenmaal in het nominale loonpeil haar uitdrukking heeft gevonden. Men kan in deze zin zonder overdrijving zeggen, dat de loonindex de meest betrouwbare maatstaf voor de structurele — in tegenstelling tot de conjuncturele — veranderingen in de interne koopkracht van de geldeenheid is.

Niet minder dan de lonen vereisten intussen in de eerste jaren na de bevrijding de goederenprijzen een directe controle. De vrijwel op ieder gebied bestaande „inhaalvraag”, gepaard gaande met de overmatige, door de geldsaneringsmaatregelen slechts ten dele beheersbare liquiditeit zowel bij de particuliere huishoudingen als bij ondernemingen (desinvesteringsgelden!), maakte het noodzakelijk, dat de uit de bezettingsperiode „geërfde” prijsbeheersingsmaatregelen aanvankelijk stringent moesten worden gehandhaafd of gedeeltelijk zelfs verscherpt, en eerst geleidelijk, al naarmate de voorziening met grondstoffen en eindproducten ruimer werd, konden worden versoepeld, om ten slotte in de loop van de jaren 1949 en 1950 — nog tweemaal vertraagd door de gevolgen van resp. de devaluatie en van de „Korea-hausse” — vrijwel geheel te worden losgelaten. Sedert begin 1951 beperken de rechtstreekse prijsvoorschriften zich in hoofdzaak nog slechts tot enkele belangrijke voedingsmiddelen (tarwe, brood, consumptiemelk, suiker), benevens tot brandstoffen e.d. (kolen, gas, electriciteit), bouwmaterialen en ten slotte de huren en pachten.

Vrije prijzen — beheerste lonen.

Met betrekking tot de lonen zijn daarentegen de directe controles nog steeds in onverminderde mate van kracht. Tot op de huidige dag gelden de bepalingen van het „Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen 1945”, die iedere loonsverhoging (en-verlaging) afhankelijk stellen van een door het College van Rijksbemiddelaars te verlenen vergunning. De geleidelijk aan kracht winnende stemmen, zowel van werkgevers- als van werknemerszijde, welke betogen, dat met de grotere vrijheid op prijzengebied een dienovereenkomstige grotere vrijheid ten aanzien van de loonvorming gepaard dient te gaan, hebben de Regering vooralsnog niet tot een principiële wijziging van haar beleid op dit punt kunnen bewegen.

Vragen wij ons af, wat hiervan de oorzaak is, dan moet het antwoord luiden, dat de inflationaire spanningen, welke in de eerste jaren na de bevrijding het beleid vrijwel dwingend bepaalden, sedertdien weliswaar in intensiteit zijn verminderd, maar, althans tot voor kort, nog steeds niet geheel zijn verdwenen. Enkele malen — het sterkst in de eerste helft van 1950, toen de aanvankelijke storingen als gevolg van de devaluatie van September 1949 geleidelijk waren uitgewerkt — heeft het de schijn gehad, alsof het herstel van het monetaire evenwicht dicht binnen ons bereik lag, en zelfs het gevaar van een mogelijke deflationaire ontwikkeling reeds in zicht kwam; maar het Korea-conflict en de daarmee verbonden verhoogde bewapeningsactiviteit deden gedurende meer dan een jaar de inflationaire krachten opnieuw de overhand nemen. De kentering, die daarop, te beginnen met het najaar van 1951, is ingetreden, kan nog niet met zekerheid als duurzaam worden beschouwd; mocht dit echter, over een wat langere periode bezien, inderdaad het geval blijken, dan zullen hierdoor wellicht binnen afzienbare tijd de voorwaarden kunnen worden vervuld, waaronder ook het stelsel van rechtstreekse loonbeheersing — althans naar dit gezichtspunt beoordeeld — zal kunnen worden gemist of aanmerkelijk soepeler zal kunnen worden toegepast. Mede om deze reden (en dus niet alleen wegens het op zichzelf betrekkelijk toevallige feit van de a.s. regeringswisseling) is dan ook op dit ogenblik een retrospectieve beschouwing over het afgelopen zevenjarige tijdvak op haar plaats.

Reële en nominale loonstarheid.

In overeenstemming met de gedurende dit gehele tijdvak fundamenteel niet van aard veranderde situatie heeft het beleid van de opvolgende kabinetten — waarin trouwens de belangrijkste „strategische” posten voortdurend of vrijwel voortdurend door dezelfde ambtsdragers bezet zijn gebleven — zich gekenmerkt door een grote mate van continuïteit. Richtsnoer voor dit beleid is steeds geweest het tegengaan van *onbeheerste* opwaartse prijs- en loonbewegingen en het „kanaliseren” van die, welke, op langere termijn bezien, onvermijdelijk bleken. Bij het bepalen van de grenslijn tussen hetgeen ten deze wel of niet als „onvermijdelijk” moest worden beschouwd, heeft het streven naar *behoud van de arbeidsvrede* bij voortdurend een belangrijke — volgens sommigen van tijd tot tijd wel eens een wat te belangrijke — rol gespeeld, hetgeen betekent, dat de Regering aan de door haar redelijk geachte verlangens van werknemerszijde (aanvankelijk in sterkere mate dan later ook door de werkgevers ondersteund) steeds is tegemoetgekomen. Hierbij zij aanstonds geconstateerd, dat de Nederlandse vakbeweging bij het in deze jaren — steeds via het intermediair van de Stichting van den Arbeid, d.w.z. tezamen met de werkgevers — met de

Regering gevoerde overleg, van haar kant haar verlangens betreffende het loonpeil in het algemeen binnen de grenzen van het redelijke heeft weten te beperken, en met name een volledig besef heeft getoond voor de zinloosheid van *nominale* looneisen in die gevallen, waarin deze slechts ingewilligd zouden kunnen worden ten koste van een aanstands daarop volgende opwaartse beweging van het prijspeil van consumptiegoederen in dezelfde of ongeveer dezelfde orde van grootte. De georganiseerde arbeiderswereld heeft in deze jaren onmiskenbaar geleerd, meer in termen van reële dan van nominale lonen te denken; soms zelfs wel eens wat al te zeer, getuige de af en toe tot uiting komende neiging tot het beruchte „milimeteren” met halve of kwart-procenten in het prijsindexcijfer¹⁾.

Intussen is het nog twijfelachtig, of dit besef voor de betekenis van het reële, meer dan voor die van het nominale loonpeil, zich even krachtig zal blijven doen gelden, wanneer de kosten van levensonderhoud vroeger of later een min of meer uitgesproken dalende beweging mochten gaan vertonen. Mocht dit inderdaad het geval blijken, dan zou het hierboven opgemerkte omtrent de „onherroepelijkheid” van een eenmaal in het nominale loonpeil tot uiting gekomen daling van de koopkracht der geldeenheden niet langer opgaan. Zover zijn wij echter nog niet, en de huidige toestand kan dan ook het best worden gekenschetst door de formule, dat de vroegere starheid van het *nominale* loonpeil wel in opwaartse, maar niet in neerwaartse richting is doorbroken, terwijl — als gevolg hiervan — het *reële* loonpeil, eveneens in neerwaartse richting, een *grotere* starheid dan tevoren heeft verkregen, maar in opwaartse richting bewegelijk is gebleven²⁾. Overigens is deze starheid in neerwaartse richting vooralsnog niet zo sterk, dat zij bij ernstige spanningen — zoals de situatie welke in begin 1951, met medewerking van de vakbeweging, tot de bekende consumptieverlaging met 5 pCt heeft geleid — niet kan worden doorbroken. Hoe dit zij, de tendenz tot „éénrichtingsverkeer” van de nominale lonen zal bij een eventuele dalende prijsbeweging — voor zover deze niet uitsluitend het resultaat of het symptoom is van een herstel van onze internationale ruilvoet — nog tot ernstige moeilijkheden kunnen leiden, en in dit opzicht kan dan ook nog niet worden gezegd, dat het huidige systeem de vuurproef reeds zou hebben doorstaan.

Loonpeil en arbeidsproductiviteit.

In overeenstemming met het bovenstaande heeft de Regering — totdat de door „Korea” veroorzaakte verslechtering van onze internationale ruilvoet voortzetting van dit beleid voorshands onmogelijk maakte — als een „redelijke” eis van arbeiderszijde steeds beschouwd *het handhaven van (globaal) het reële loonpeil van vóór de oorlog*, gemeten volgens de prijsindexcijfers van de kosten van levensonderhoud op grond van het ná-oorlogse consumptiepakket. Geheel vanzelfsprekend en onbedenklijk was dit niet, aangezien vooral gedurende de eerste jaren na de bevrijding de *arbeidsproductiviteit* hier te lande dooreengenomen vrij ver beneden die van voor de oorlog bleef, zodat het zeer de vraag was, of ons land zich, zowel uit een oogpunt van evenwicht tussen totale beschikbare materiële middelen en totale bestedingen (*inkomenseffect* van de lonen) als uit dat van concurrentieverhoudingen met het buitenland (invloed van de lonen als *kostenfactor*), wel een onveranderd reëel loonpeil kon veroorloven. Wat het laatstgenoemde aspect — de invloed van de lonen als

kostenfactor — betreft, heeft de Regering, vooral in de aanvang, dan ook nauwlettend de verhouding tussen loonpeil en arbeidsproductiviteit ten onzent en in het buitenland in het oog gehouden, waarbij haar vooral de ontwikkeling in Engeland — voor ons land zowel als afnemer als in zijn hoedanigheid van concurrent van belang — tot richtsnoer diende. Primair was in dit opzicht uiteraard de ontwikkeling van het wederzijdse *nominale* loonpeil — in verhouding tot de cijfers voor de arbeidsproductiviteit in beide landen — van belang; maar zolang men de koersverhouding tussen gulden en pond als een gegeven grootte beschouwde, kwam dit globaal genomen toch op hetzelfde neer als een overeenkomstige berekening voor de *reële* lonen. In wezen was uiteraard ook in dit opzicht de wederzijdse ontwikkeling van deze laatste beslissend: immers een ongerechtvaardigd uiteenlopen van de *nominale* lonen tussen binnen- en buitenland had, in het uiterste geval, nog door een verandering van de wisselkoers gecorrigeerd kunnen worden, een uiteenlopen van de verhoudingen tussen *reële* lonen en arbeidsproductiviteit daarentegen zou, met het oog op de positie van onze export, nooit aanvaardbaar zijn geweest en had — indien dit verschijnsel zich al tijdelijk zou hebben voor gedaan — onder alle omstandigheden tot een pijnlijk heraanpassingsproces moeten leiden. Deze „prioriteit” van de reële boven de nominale lonen, ook voor zover het de concurrentieverhoudingen met het buitenland betreft, heeft men zich wellicht niet steeds in alle betrokken kringen voldoende duidelijk gerealiseerd.

Hoe dit zij, de feitelijke verhouding is zodanig geweest, dat tot het begin van 1951 handhaving (globaal genomen) van het vooroorlogse reële loonpeil uit concurrentie-oogpunt mogelijk en aanvaardbaar is gebleken, ook al hield dit, *wat de reële bestedingsmogelijkheden betreft*, a.h.w. een wissel op de toekomst — nl. een eerst op de langere duur te verwachten herstel van de arbeidsproductiviteit en daarmee van het reële nationale inkomen — in. Aanvankelijk moest deze wissel worden gehonoreerd door lagere investeringen, hetgeen wellicht tot zeer bedenkelijke gevolgen had geleid als niet de Marshall-hulp in dit opzicht tijdig soulaas had gebracht. De onvermijdelijke keerzijde van dit aan de loontrekkers gegeven „voorschot” was echter, dat, naarmate de arbeidsproductiviteit zich in feite herstelde, dit feit niet nogmaals in een *stijging* van het reële loonpeil tot uiting kon komen, althans niet zolang de vorenbedoelde achterstand niet was ingehaald. Dit is o.i. de fundamentele oorzaak van het verschijnsel, dat het *procentuele* aandeel van de lonen in het totale nationale inkomen, dat vóór de oorlog globaal genomen 50 pCt bedroeg en in de eerste na-oorlogse jaren tot ca 51,5 pCt is gestegen, zich daarna niet op dit niveau heeft kunnen handhaven, maar geleidelijk tot ca 48 pCt is teruggelopen³⁾. Het tijdelijk hogere percentage weerspiegelt, aldus gezien, het feit, dat, tot het voorjaar van 1951, het arbeidsloon a.h.w. het „beschermde” deel van het nationale inkomen vormde — m.a.w., dat de druk van het lagere *totale* reële inkomen geheel ten laste van de „onbeschermde” *niet-arbeidsinkomens* kwam —, maar dat omgekeerd de geleidelijke vermindering van deze druk dan ook overwegend bij deze *niet-arbeidsinkomens* tot uiting is gekomen; e.e.a. totdat in 1951 de reeds eerder genoemde verslechtering van onze internationale ruilvoet een nieuw element in de ontwikkeling bracht.

„Beschermde” en „onbeschermde” inkomens.

De hierboven aangeduide tegenstelling tussen „beschermde” arbeidsinkomens en „onbeschermde” niet-arbeidsinkomens is overigens alleen in zeer grove trekken juist. In feite is een aantal andere inkomens naast die van de

¹⁾ Het meest opvallende voorbeeld hiervan is geweest de (eenmalige) „compensatietoeslag” van Januari jl. ten bedrage van 11 pCt van één weekloon, toegestaan op grond van het feit, dat de consumptiebeperking, waarover in Februari 1951 tussen het toen nieuw optredende Kabinet en de Stichting van den Arbeid overeenstemming was verkregen, in feite — aan de hand van het indexcijfer van de kosten van levensonderhoud over een tijdvak van zes maanden gemeten — gemiddeld 5,4 pCt in plaats van 5 pCt bleek te hebben bedragen (26 weken $\times$ 0,4 pCt per week = rond 11 pCt van één weekloon).

²⁾ Nl. in die vorm, dat een eventuele prijsdaling, indien deze niet met een overeenkomstige nominale loonsverlaging gepaard gaat, het reële loonpeil zonder wrijving zal kunnen doen stijgen.

³⁾ Alles berekend vóór inkomensoverdrachten (door belasting etc.); de cijfers zijn ontleend aan het artikel van de heer J. C. Wijnmaalen in „E.S.B.” van 25 Juli 1951.

arbeiders in gelijke zin „beschermd” — met name die van de trekkers van sociale renten en dergelijke — terwijl de overige inkomens, wat betreft de mate van „onbeschermd” zijn, onderling zeer sterk verschillen. Het slechtst zijn er in dit opzicht die groepen aan toe, die nòch arbeider, nòch ondernemer zijn, en die dus elke mogelijkheid missen om zich, hetzij via een verbetering van de productiviteit, hetzij in de vorm van een prijsverhoging van hun eigen bijdrage aan het productieproces, voor de geleidelijke verhoging van de in geld uitgedrukte kosten van levensonderhoud schadeloos te stellen. Tot deze groep behoren zij, die men wel eens met de naam „vergeten groepen” pleegt aan te duiden, en die slechts gedeeltelijk samen vallen met de groep der „kleine zelfstandigen”; deze laatste groep omvat immers ook hen, die wèl in het productieproces werkzaam zijn en dus althans niet eenzijdig op een vast geldinkomen aangewezen zijn, terwijl bepaalde groepen, — m.n. de landbouw — nog een speciale bescherming in de vorm van minimum-prijsgaranties genieten. Meer in het bijzonder worden hier met de „onbeschermden” groepen bedoeld de kleine renteniers, de pensioen- en lijfrentetrekkingen (de pensioengerechtigden zijn tot dusver niet op gelijke voet beschermd als de genietters van sociale renten), en, last but not least, de bezitters van onroerend goed, met name de huiseigenaren. (Dit laatste brengt ons op het onderwerp van de huren, een van de moeilijkste en voor de nabije toekomst meest actuele aspecten van het prijzenprobleem, waarop wij hieronder nog met een enkel woord terugkomen).

Behoeft- en prestatie-element in de loonpolitiek.

Hetgeen hierboven omtrent het streven tot handhaving van het reële loonpeil, buiten direct verband met de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit, werd gezegd, wijst op de toenemende invloed, welke in de huidige loonpolitiek aan het *behoefte-element* in tegenstelling tot het *prestatie-element* — deze laatste uitdrukking hier in ruime zin gebruikt ⁴⁾ — wordt toegekend. Ook in verschillende andere opzichten is deze tendenz merkbaar: o.a. in de vorm van de sterke uitbreiding, welke in de afgelopen jaren aan het systeem van de kinderbijslag (vroeger alleen voor het derde en volgende, sinds 1946 ook voor het eerste en tweede kind) is gegeven, en verder vooral ook in de steeds grotere mate van nivellering tussen de lonen van geheel, gedeeltelijk en niet geschoolde arbeiders ⁵⁾. De techniek van de opvolgende loonronden — veelal met minimum- en in verschillende gevallen ook met „plafond”-bepalingen — heeft deze nivellering verder in de hand gewerkt, met dienovereenkomstige verzwakking van de prikkel voor de individuele arbeider om tot betere scholing en daarmee tot hogere prestatie te geraken. Een zeker tegenwicht hiertegenover vormen intussen de plannen tot een meer gedifferentieerde werk- en loonclassificatie — zes of meer loonklassen in plaats van slechts drie — welke in de afgelopen jaren een voorwerp van intensieve studie in kringen van werkgevers en werknemers hebben uitgemaakt en thans in een aantal bedrijfstakken geleidelijk hun verwezenlijking naderen.

Intussen zijn deze en dergelijke maatregelen niet in staat de fundamentele tweeslachtigheid weg te nemen, waartoe het huidige systeem van loonvorming leidt, doordat getracht wordt de twee in wezen onverzochbare elementen — behoefte- en prestatiebeginsel — beide tot hun recht te doen komen. In de praktijk werkt dit aldus, dat enerzijds de arbeiders, die op prestatiebasis het *laagste* loon zouden verdienen, met succes een beroep kunnen doen

⁴⁾ D.w.z. niet uitsluitend in de zin van betere geschiktheid van de arbeider als zodanig, maar in die van „prestatie” van de arbeider in verband met zijn uitrusting met kapitaalgoederen, de meer of minder efficiënte organisatie van de onderneming, waarin hij werkt, etc., welke factoren in onderling verband het „grensproduct” van zijn arbeid bepalen. Ook de term „arbeidsproductiviteit” is in het voorafgaande in dezelfde ruime betekenis gebruikt.

⁵⁾ Vgl. hieromtrent o.a. het door Dr. J. E. van Dierendonck in „E.-S.B.” van 20 September 1950 gepubliceerde cijfermateriaal.

op het behoefte-element om een hogere dan deze minimum-beloning te verkrijgen, terwijl anderzijds degenen, die een betere prestatie leveren, de eis stellen, dat deze in een dienovereenkomstig loonverschil met de eerstgenoemde groep tot uitdrukking wordt gebracht. Wanneer aan deze beide wensen wordt tegemoet gekomen, is het gevolg, dat ook deze laatste groep — waarvoor het behoefteargument dus niet rechtstreeks geldt — toch een *indirecte* toeslag boven haar eigen prestatieniveau ontvangt, en deze toeslag kan zich aldus zelfs uitstreken tot de hoogst bezoldigde groepen arbeiders, voor wie het behoefte-element als zodanig geen enkele „toeslag” zou rechtvaardigen. Het huidige systeem is er niet in geslaagd, dit dilemma op bevredigende wijze op te lossen, en het is o.i. zelfs de vraag, of een oplossing hiervan wel mogelijk is zonder de grondslagen van het systeem zelf aan te tasten.

Quantitatieve resultaten van het gevoerde beleid.

Wanneer wij thans de resultaten van het gevoerde beleid in vogelvlucht overzien, dan blijkt, dat — behoudens de reeds enkele malen genoemde 5 pCt consumptiebeperking als gevolg van het „Korea-effect” — het doel, n.l. de handhaving van het reële loonpeil op het niveau van de jaren 1938/1939, globaal genomen bereikt is, zij het ook dat van werknemerszijde, vooral in de periode na de devaluatie, nog wel klachten zijn vernomen over het periodiek achterblijven van de (discontinue) loosverhogingen bij de (meestal meer continu verloopende) prijsstijgingen ⁶⁾. De opvolgende loonronden hebben geleid tot een nominaal loonpeil, dat voor de industrie-arbeiders ⁷⁾ tot op het tijdstip van de devaluatie tot ongeveer het dubbele ⁸⁾ en sindsdien tot ca 230 pCt van het vooroorlogse peil is gestegen, bij een prijspeil van resp. eveneens 200 pCt vóór de devaluatie en ca 240 pCt thans. Het verschil tussen de genoemde 230 en 240 pCt vertegenwoordigt de meergenoemde consumptiebeperking, welke, als gevolg van de meeste recente ontwikkeling van het indexcijfer van de kosten van levensonderhoud ⁹⁾, van aanvankelijk 5 pCt tot laatstelijk ongeveer 4 pCt is teruggelopen (10 pCt = ca 4 pCt van 240 pCt).

Het huurprobleem.

Bij de beoordeling van bovenstaande cijfers mag niet uit het oog worden verloren, dat — ofschoon de stijgingen zowel in absolute zin als in vergelijking tot die in de meeste ons omringende landen (in het bijzonder ook de Benelux-partners) van bescheiden omvang zijn gebleven — ons huidige nominale loon- en prijspeil nog met een dubbele „hypotheek” is belast: n.l. enerzijds het tot dusver zeer sterk bij de overige stijgingen achtergebleven huurpeil, en aan de andere kant de nog steeds bestaande subsidies op een aantal belangrijke levensmiddelen. Van deze beide problemen vraagt het eerste, in het kader van het totale lonen- en prijzenbeleid, momenteel het dringendst om een oplossing, en wel in tweeërlei opzicht: enerzijds wegens de aanmerkelijke spanning tussen het huurpeil van oude en dat van nieuwe woningen, en anderzijds vanwege de in

⁶⁾ Het zgn. „zaagtandverschijnsel”, aldus genoemd naar de vorm van de grafiek, die het verloop van het reële loonpeil onder deze omstandigheden tot uitdrukking brengt.

⁷⁾ De landarbeiderslonen zijn aanmerkelijk meer gestegen. Het cijfer voor de industrie-arbeiders is overigens dat van de zgn. „regelingslonen”; de werkelijke verdiende looninkomens zijn, o.a. als gevolg van uitgebreidere toepassing van tariefsystemen, dikwijls in veel sterkere mate verhoogd.

⁸⁾ Deze eerste fase van de loonstijging heeft zich grotendeels vóór het najaar van 1946 voltrokken. Begin October van dat jaar werd door het Kabinet-Beel de zgn. „uurloonstop” afgekondigd, welke verdere nominale verhogingen nog slechts toestond in verband met verhogingen van de arbeidsproductiviteit, en welke — behoudens de hierna nog te noemen zgn. „2de loonronde” van November 1948 — tot na de devaluatie van kracht is gebleven.

⁹⁾ Het laatst gepubliceerde cijfer bedroeg 120 pCt (basis 1949), terwijl 121,1 pCt de „pariteit” is, waarbij — gegeven de drie loonronden sedert de devaluatie ten bedrage van tezamen 15,8 pCt — de consumptiebeperking juist 5 pCt zou bedragen (95 pCt van $\frac{121,1}{99,4} = 115,8$; het getal 99,4 vertegenwoordigt hierin het prijspeil op het tijdstip der devaluatie — medio September 1949 — uitgedrukt in procenten van dat over het gehele jaar 1949. Aangenomen wordt, dat er op dat tijdstip evenwicht tussen de loon- en prijsstijgingen sedert 1938 bestond).

snel tempo toenemende financiële lasten, welke — ondanks het hogere huurpeil van de desbetreffende woningen — voor de subsidiëring van de nieuwbouw worden vereist. Beide problemen zijn niet identiek (het optrekken van de huren voor oude woningen tot het thans geldende peil voor de nieuwe zou het eerstgenoemde doen verdwijnen, maar het tweede in beginsel onopgelost laten, tenzij men tot een soort „huuregalisatiefonds” zou komen) maar zij hebben niettemin dit met elkaar gemeen, dat zij beide indicaties zijn van het feit, dat een werkelijk evenwicht tussen lonen en prijzen, hetwelk eventueel een opheffing of versoepeling van de bestaande directe controles zou wettigen, op dit ogenblik nog niet is bereikt. Vrijwel zeker zal voorts, tenzij andere bestanddelen van de kosten van levensonderhoud op korte termijn een sterke daling zouden gaan vertonen, de noodzakelijke „sanering” van het huurpeil niet zonder een nieuwe stijging van de nominale lonen (al dan niet in de vorm van een nieuwe „loonronde” van het tot dusver bekende type), met de daaruit voortvloeiende secundaire invloeden op de overige prijzen, tot stand kunnen worden gebracht. Opgemerkt zij in dit verband, dat de enige algemene maatregel tot huurverhoging van de oude woningen, welke tot dusver heeft plaats gevonden — nl. de 15 pCt verhoging met ingang van 1 Januari 1951, hetgeen nog niet eens voldoende is geweest om de verhoogde onderhouds- en andere lasten voor de eigenaren te compenseren — alleen hierom niet met een compensatie in de vorm van een nominale loosverhoging gepaard is gegaan, omdat de invloed van deze maatregel op het gezinsbudget door een gelijktijdige verlaging van de tarieven van de loon- en inkomstenbelasting kon worden opgevangen.

De levensmiddelensubsidies.

De tweede factor, die maakt, dat van een werkelijk evenwicht tussen lonen en prijzen — ook afgezien van de 5 pCt consumptiebeperking — nog niet kan worden gesproken, wordt gevormd door de nog resterende subsidies op een aantal belangrijke voedingsmiddelen (vooral brood en consumptiemelk, alsmede bepaalde veevoerders), zij het ook, dat het bedrag hiervan in de loop der jaren reeds belangrijk is verlaagd, en dat het, bij een voortgezette dalende beweging van de wereldmarktprijzen voor de voornaamste geïmporteerde grondstoffen (met name brood- en voedergranen) niet uitgesloten is, dat deze subsidies voor het grootste gedeelte „geruisloos” — d.w.z. zonder een verdere noemenswaardige belasting van het gezinsbudget — zullen kunnen verdwijnen.

Het beleid ten aanzien van deze subsidies is in de afgelopen jaren één van de belangrijkste instrumenten van de door de Regering gevoerde lonen- en prijzenpolitiek geweest, vooral in deze zin, dat het in sterke mate als „buffer” heeft kunnen dienen voor het opvangen van plotselinge en heftige schommelingen in het prijspeil van geïmporteerde grondstoffen. Dit is vooral van belang in verband met hetgeen hierboven over de neiging tot „éénrichtingsverkeer” van de nominale lonen werd opgemerkt. Bij de sterke fluctuaties in de kosten van levensonderhoud, die onvermijdelijk zouden zijn geweest, wanneer deze schommelingen in de importprijzen niet door het subsidiebeleid waren getemperd, zou het vrijwel onmogelijk zijn geweest om in de afgelopen

Wendt U voor alle vraagstukken in verband met de

PENSIOEN- EN SPAARFONDSENWET

tot het

BUREAU VOOR GROEPSVERZEKERING

SCHIEKADE 130, ROTTERDAM
GROENHOVENSTRAAT 2, s-GRAVENHAGE

De grootste instelling op dit gebied in den lande,
onder toezicht en volle verantwoordelijkheid van

NATIONALE
LEVENSVZERKERING-BANK N.V.

N.V. LEVENSVZERKERING-MIJ
VAN „DE NEDERLANDEN”,
VAN 1845

jaren sterkere en sneller op elkaar volgende aanpassingen van de nominale lonen dan die, welke thans hebben plaats gevonden, te vermijden, en zouden dientengevolge de gevaren van de hierboven gesignaleerde starheid van de nominale lonen in neerwaartse richting reeds veel eerder acuut zijn geworden. De betrekkelijk soepele hanteerbaarheid van het subsidie-apparaat heeft het daarentegen mogelijk gemaakt, om enerzijds schommelingen van tijdelijke aard in de wereldmarktprijzen op geruisloze wijze te overbruggen, anderzijds om de meer duurzame stijgingen, zowel van de importprijzen als van de binnenlandse producentenprijzen (wat de laatste betreft vooral die van tarwe en melk) op de daartoe geschikte momenten — veelal die, waarop om andere redenen toch een opwaartse correctie van de nominale lonen noodzakelijk was geworden — te consolideren¹⁰⁾. Dank zij deze overbruggende werking hebben de subsidies, ondanks de op zichzelf onmiskenbare inflatoire werking, die aan elke vermeerdering van de overheidsuitgaven inhaerent is, toch een belangrijke functie kunnen vervullen bij de bestrijding van de gevreesde opwaartse spiraalbeweging van lonen en prijzen. Men dient een en ander aldus te zien, dat, wanneer eenmaal besloten is tot een politiek, die het consumptiepeil van belangrijke groepen verbruikers bedoelt te beschermen tegen stijgingen van het binnen- of buitenlandse nominale prijspeil, een directe subsidiëring een relatief minder schadelijk middel is om dit doel te bereiken dan het ontketenen van een ongebreidelde wedloop tussen nominale lonen en nominale prijzen. En omgekeerd: wanneer bij voorbaat vaststaat, dat, bij eventuele afschaffing of vermindering van subsidies en een daarmee corresponderende verhoging van de kosten van levensonderhoud, e.e.a. realiter niet op de consumenten zal blijven drukken, maar via een loonaanpassing zal worden gecompenseerd — zodat ook reeds bij voorbaat vaststaat,

¹⁰⁾ Een voorbeeld hiervan is geweest de zogenaamde „21de loonronde” van November 1948 — meer bekend onder de naam van „de gulden van Jokes” — van welke gelegenheid gebruik is gemaakt om gelijktijdig hiermede de directe broodprijs toeslag via de bakkers (in tegenstelling tot de thans nog bestaande indirecte subsidiëring via de meel- en bloemprijzen) af te schaffen, waartegenover terzelfdertijd de consumptiemelkprijs met 1 cent per liter werd verlaagd, teneinde de gulden-per-week voor het gezinsbudget per saldo juist „vol” te maken.

dat het reële verbruikspeil van de belangrijkste groep consumenten hierdoor niet zal worden aangetast — dan is een zodanige vermindering of afschaffing van subsidies, ondanks haar *rechtstreekse* gunstige invloed op het overheidsbudget, in wezen toch een ondeugdelijk middel tot het beteugelen van inflationaire spanningen.

Een tweetal min of meer bedenkelijke kanten, die aan het subsidiestelsel eigen zijn, mogen intussen in dit verband niet over het hoofd worden gezien. In de eerste plaats deze, dat, wanneer de Overheid eenmaal dit instrument hanteert, onvermijdelijk bij de verbruikers de neiging ontstaat om *iedere* prijsstijging van de gesubsidieerde artikelen — ook wanneer deze in feite niet anders inhoudt dan een doorberekening van gestegen kostprijzen, zodat het subsidie als zodanig niet vermindert — toch als een rechtstreekse „daad” van de Overheid te beschouwen, hetgeen er licht toe kan leiden, dat de eis tot compensatie (via de lonen of anderszins) in deze gevallen met nog meer klem wordt gesteld, dan wanneer dezelfde prijsstijgingen via een vrije markt tot stand zouden zijn gekomen. En in de tweede plaats, dat uit de aard der zaak slechts een vrij beperkt aantal artikelen (om te beginnen reeds alleen die met onelastische vraag) als „subsidiedragers” in aanmerking komen, terwijl dit aantal sterk afneemt al naarmate het overheidsingrijpen van andere aard ten aanzien van deze artikelen wordt ingekrompen. Zo was bijvoorbeeld de

subsidieering van vlees, kaas en huisbrandkolen, evenals de tot eind 1948 bestaan hebbende directe broodprijs-toeslag via de bakkers, om technische redenen slechts mogelijk, zolang de desbetreffende artikelen gerantsoeneerd waren, en moesten de subsidies op deze artikelen dus vervallen van het ogenblik af, waarop de verbeterde voorziening handhaving van de desbetreffende rantsoeneringen niet langer verantwoord deed zijn.

Ten slotte mag ook de weerstand, welke in het buitenland tegen een systeem van subsidieering pleegt te bestaan, en die gemakkelijk tot de beschuldiging van „dumping” leidt, bij het in de praktijk te voeren beleid niet worden verwaarloosd. Te onzent is o.a. het verzet van de zijde van de Benelux-partners mede een factor geweest, die in sommige fasen de bewegingsvrijheid van de Overheid in dit opzicht sterker heeft beperkt dan op grond van zuiver binnenlandse overwegingen noodzakelijk zou zijn geweest.

Deze omstandigheden doen intussen geen afbreuk aan het feit, dat, *zolang* de Overheid het nodig blijft achten om de ontwikkeling van prijzen en lonen onder controle te houden, ook in de toekomst het instrument van de subsidiepolitiek als „strategisch” hulpmiddel van grote betekenis kan blijven, zodat de dikwijls uitsluitend om budgetaire redenen aangeheven leuze: „Schaf alle subsidies af” in ruimer verband bezien niet zonder meer kan worden onderschreven.

Zeven jaren werkgelegenheidspolitiek

In de jaren dertig was het werkgelegenheidsvraagstuk zonder twijfel het ernstigste vraagstuk waarmee de Westerse wereld, en daarmee ook ons land, te kampen had. Het werd in de tweede helft van dit decennium slechts overschaduwd door de zich aankondigende oorlog. Tijdens de oorlog viel het allengs weg. Niet alleen bracht de oorlog als steeds inflatie en daardoor veel vraag, maar de weglkking, later wegvoering van vele arbeiders naar Duitsland vergemakkelijkte de arbeidsmarktsituatie ook nog. Als reactie tegen deze nationale gevaren ontstond trouwens de bereidheid van vele ondernemingen om hun mensen in dienst te houden, soms zonder enige economische basis. Dit vertoonde zich in nog veel sterkere mate tijdens de hongervinter. Voedsel zoeken en in leven trachten te blijven was toen belangrijker dan werken; vele ondernemingen deden heel wat om dit ook voor hun personeel in praktijk te brengen.

De voortschrijdende desorganisatie ondermijnende overigens de productie geheel. Zonder verkeer, zonder voorraden en veelal zonder machine-installaties kon er niet geproduceerd worden en onmiddellijk na de bevrijding kwamen bovendien velen uit Duitsland terug. Er waren dus in 1945 heel wat werklozen.

Zij werden echter betrekkelijk snel geabsorbeerd. Er was immers ontzaglijk veel te doen. De materiële behoeften, zowel aan consumptie- als aan investeringsgoederen en vooral aan reparatiewerk, waren enorm; en de financiële toestand scheen geen enkele belemmering te zijn om deze behoeften in vraag om te zetten.

We zien dan ook een snel afnemen van de werkloosheid die tot ongekende laagte daalt (vgl. tabel I).

Na de allereerste noodverbanden te hebben gelegd kon de Nederlandse maatschappij, de Regering voorop, zich weer eens gaan bezinnen op de situatie; ook t.a.v. de werkgelegenheidspolitiek. Men stond wel voor een grondig gewijzigde toestand. Geestelijk zou werkloosheid niet meer getolereerd worden. Alle goede voornemens tijdens de oorlog geformuleerd t.a.v. de na-oorlogse inrichting van onze samenleving stemden daarin wel overeen. Zoals gezegd waren de materiële en financiële toestand van het

TABEL I.

Werkloosheid in Nederland mannen en vrouwen.

(× 1.000 personen)

	1946	1947	1948	1949	1950	1951
Totaal beroepsgroepen	92,9	47,0	43,3	63,1	80,2	93,4
w.o.:						
Bouwnijverheid	12,4	5,9	4,4	8,1	10,0	14,2
Kleding en reiniging	0,6	0,5	0,4	0,6	0,9	2,1
Veenderijen	0,6	0,3	0,7	1,7	2,0	1,7
Metaalnijverheid	6,0	1,6	1,6	3,0	5,3	5,8
Voeding- en genotmiddelen ..	4,1	1,6	1,4	1,6	3,1	2,9
Landbouw	8,1	5,2	7,1	10,0	11,2	13,0
Verkeer	17,5	7,7	5,6	5,8	6,6	7,0
Vrije beroepen	5,6	5,0	5,5	6,4	8,5	8,7
Personeel Alg. Dienst	18,6	9,2	7,6	13,2	17,8	20,0

	1951				1952			
	Jan.	Febr.	Mrt	April	Jan.	Febr.	Mrt	April
Totale beroepsgroepen	116,7	104,2	91,0	81,6	174,9	174,4	153,0	136,7
w.o.:								
Bouwnijverheid	20,4	16,0	12,4	9,9	41,8	41,1	32,4	26,0
Kleding en reiniging	1,3	1,1	0,9	0,9	4,5	4,3	3,9	3,4
Veenderijen	2,9	2,8	1,9	1,1	3,0	2,9	2,2	1,2
Metaalnijverheid	6,0	5,5	5,1	4,5	10,1	11,1	11,1	10,6
Voeding- en genotmiddelen ..	3,3	3,3	3,0	2,8	4,3	4,4	4,3	4,1
Landbouw	22,6	20,0	16,9	15,3	30,7	29,2	22,8	19,9
Verkeer	8,3	8,0	7,4	6,9	11,8	12,2	11,8	11,1
Vrije beroepen	8,8	8,4	8,1	7,8	9,3	9,3	9,0	8,6
Personeel Alg. Dienst	23,7	21,5	19,3	18,0	38,3	38,9	37,2	34,7

ogenblik ook niet zó, dat men daarmee op korte termijn behoefde te rekenen. Doch indien men zijn gedachten liet gaan over de vooruitzichten op langer zicht, waren er enige donkere punten te ontwaren die van niet geringe draagwijdte leken. Van onze bestaansbronnen waren de Indonesische investeringen in een geheel nieuwe situatie gekomen die een inkomen daaruit voor de toekomst heel wat bescheidener deed vermoeden dan vóór de jaren dertig. De toestand in ons belangrijkste achterland Duitsland leek zeer onzeker en niet rooskleurig. Aan de andere kant zette zich de snelle toeneming van onze bevolking voort. Daarmee kon de toeneming van onze landbouwgrond onmogelijk gelijke tred houden. Het inzicht werd algemeen dat industrialisatie voor ons land de enige uitweg zou bie-

den. De Regering trok daaruit de consequenties; zij gaf in haar desbetreffende nota's aan de Staten-Generaal een samenhangend programma voor volk en Regering aan ter verwezenlijking van dit doel.

Met het terugkeren van meer normale toestanden kwam ook in de grote landen de belangstelling voor het werkgelegenheidsvraagstuk weer boven. In de Verenigde Staten werd in 1946 reeds de Employment Act aangenomen, in Engeland verscheen nog eerder een White Paper on Employment Policy. In beide landen bleek men in elk geval in theorie bereid, een fundamenteel andere koers te gaan varen dan in de jaren dertig. Daarbij werd het belang van internationale coördinatie terdege ingezien. De beide Regeringen wendden zich tot een groep andere Regeringen met hun gemeenschappelijke „Proposals” tot het houden van een internationale conferentie over handel en werkgelegenheid, waarbij werd gehoopt te komen tot de stichting van de I.T.O. Dit is intussen niet gelukt, omdat het ontworpen handvest voor deze organisatie tenslotte zodanig geamendeerd werd dat de Amerikaanse Regering meende het niet te kunnen aanvaarden. Wel echter kwam, door de activiteit van de Ecosoc van de Verenigde Naties een lossere vorm van samenwerking tot stand, waarbij thans elk jaar een openbare discussie over de werkgelegenheids-politiek van elk der leden-landen wordt gehouden. Ook hier is dus op papier een zekere bereidheid aanwezig.

De eerste lichte aanleiding in de werkelijkheid tot het overwegen van daden kwam in 1949, toen in de Verenigde Staten een zwakke weerslag in de conjunctuur optrad, die in Engeland dadelijk vrij sterk gevoeld werd. De devaluaties van 1949 zijn er het gevolg van, evenals een zekere, zij het wat late, inflatoire politiek in de Verenigde Staten. Het was nog niet nodig om ernstig te denken aan verdere maatregelen, want de gebeurtenissen van Korea in Juni 1950 brachten een grondige verandering in de toestand. Het Westen meende de achterstand in legersterkte t.a.v. de landen achter het IJzeren Gordijn niet langer te kunnen riskeren en een wapeningsboom werd begonnen.

Op het nationale terrein kwam de Nederlandse Regering met haar Werkgelegenheidsnota, waarin, na de Industrialisatienota, de verdere werkgelegenheids-politiek die de Regering zich voorstelde te volgen werd uitgestippeld, zij het op zeer voorzichtige wijze. In beginsel werd de eventuele noodzaak erkend van een anticyclische begrotingspolitiek; de Regering bleek echter niet bereid de aanbeveling van de Ecosoc op te volgen om een doelstelling te formuleren in de vorm van een percentage werkloosheid waarboven men compenserende maatregelen zou gaan toepassen. De motivering was wel vooral dat een klein land zo sterk afhankelijk is van wat er elders geschiedt — vooral wanneer het niet over een voldoende deviezenreserve beschikt — dat het gevaarlijk zou zijn illusies te wekken omtrent wat het kan doen. Misschien mag men er nog aan toevoegen dat het vraagstuk — gelukkig — nog zo weinig leefde, dat geen publieke opinie drong in de richting van een straffere houding.

Dit werd anders toen in het begin van 1952 de werkgelegenheid inderdaad tot enige bezorgdheid aanleiding ging geven. Vooral als gevolg van de wat al te forse beperking van de bouwbedrijvigheid in het midden van 1951

daalde de werkgelegenheid in de winter beneden het peil dat, bij de interpellatie-Stapelkamp-Nederhorst, door de Regering als wenselijk werd erkend. De Minister van Economische Zaken noemde in dit verband het cijfer van 3 pCt van de niet-zelfstandige beroepsbevolking. Bij deze zelfde interpellatie deelde de Regering mede dat de uitgaven voor openbare werken zouden worden verhoogd, terwijl het aantal goedkeuringen voor bouwwerken reeds was vergroot. Later werden eveneens belastingverlagingen voorgesteld en onlangs door de Tweede Kamer goedgekeurd. De praktijk was dus actiever dan de discussie ten tijde van de Werkgelegenheidsnota kon hebben doen vermoeden.

Overzien we de zeven jaar na de oorlog, dan kan de slotsom geen andere zijn dan dat de gemiddelde stand van de werkgelegenheid zowel als de houding van publiek en Regering veel gunstiger waren dan in de jaren dertig. De problemen waren, althans in dit opzicht, ook bepaald minder moeilijk. De belangrijkste prestatie die door de industrie verricht is in het opnemen van werknemers blijkt intussen wel uit tabel II.

TABEL II.

Werkgelegenheid in verschillende bedrijfstakken en beroepen en totale beroepsbevolking.

(× 1.000 personen).

	1947	1948	1949	1950	1951
Bouwnijverheid	251,2	273,1	283,1	298,8	310
Textiel, kleding en reiniging ..	241,0	268,2	285,9	301,1	294
Metaal	333,6	373,8	392,7	411,2	435
Voeding- en genotm.	174,8	183,0	192,2	194,2	193
Overige industrie	340,4	374,9	379	394,7	408
Totaal industrie	1.341	1.473	1.533	1.600	1.640
Landbouw, visserij, jacht	565	560	555	550	545
Handel	491,3	518	538	562	580
Verkeer	241,9	255	255	260	265
Overige diensten	532,8	540	549	562	570
Totaal diensten	1.266	1.313	1.342	1.384	1.415
			3.430		
Totaal bedrijven	3.171	3.346	143	3.534	3.600
Overheid: Burgerlijk apparaat ..	158	151		141	140
Militair apparaat	170	167	167	108	109
Onderwijs	81	83	84	86	88
Totaal werkzaam	3.581	3.747	3.824	3.869	3.937
Geregistreerde werklozen ..	47	43	63	80	93
Beroepsbevolking	3.628	3.790	3.887	3.949	4.030

De „uitdaging van het lot” is nog slechts pas begonnen. Doch de voorbereidingen zijn er, althans het begin daarvan. Wel is gebleken dat de uitwerking van details nog de nodige aandacht zal vragen. De beheersing, naar tijd en ruimte, van de werkgelegenheid in de bouwvakken kan, indien alle betrokkenen door één doel geleid worden, ongetwijfeld vrij nauwkeurig geschieden. Waar het in de toekomst, economisch gesproken, vooral om zal gaan is: het evenwicht te bewaren tussen de gemakkelijke weg van de financiële expansie — die intussen in bepaalde situaties inderdaad de juiste weg is, zo ook thans — en de minder gemakkelijke van de beheersing van het prijs- en loonpeil: het wandelen over de „berggraaf” met aan de ene zijde de gevaarlijke helling der deflatie, aan de andere kant die van de inflatie.

Zeven jaren schuldpolitiek

„Ik zie wel, dat het onmogelijk is hier ineens het kwaad te herstellen maar ik zal tenminste doen wat ik kan” (Koning Willem I in een „Drietal brieven over de wet van 14 Mei 1814, betrekkelijk het herstel van Hollandsch finantiën”).

Tweemaal heeft het er in de nieuwste geschiedenis van ons land met de verplichtingen van de Nederlandse Staat

kwelijk voorgestaan, t.w. na de Franse en na de Duitse bezetting. De sanering van de schuldsituatie, die in 1813 bestond, vergde enkele tientallen jaren en ordelijke verhoudingen zijn eerst in de jaren veertig onder het ministerschap van Floris Adriaan van Hall ingeluid. De moeilijkheden waarvoor de Koning en zijn ministers in die tijd gestaan hebben zijn stellig groot geweest; men bedenke, dat de staatsschuld ten bedrage van 1,2 miljard in 1813

groter was dan in 1914 bij geheel andere inkomens- en vermogensverhoudingen. Het geheel ligt inmiddels te ver achter ons om er lang bij stil te staan; wie de geschiedenis bestudeert om vergelijkingen te maken tussen hetgeen destijds en in de afgelopen jaren tot stand werd gebracht vallen vooral twee dingen op, nl. de lange tijd, die men nodig heeft gehad om tot herstel te komen en niet minder dat de regeerders van destijds verre van zorgvuldig en zachtzinnig met de toenmalige beleggers in staatsschuld verkeerden. De opvattingen omtrent hetgeen op dit stuk oirbaar was waren destijds blijkbaar vrij ruim.

Het is slechts zeven jaren geleden, dat de in Nederland aan het bewind komende Regering geconfronteerd werd met een overheidsschuldpositie, die in het licht van de vermogensverhoudingen waarmede men hier te lande vertrouwd was, uiterst ongunstig mocht worden genoemd. Het totale vooroorlogse nationale reële vermogen werd geschat op ruim 28 milliard gulden. Hieronder was een aanzienlijk actief in het buitenland — circa 8 milliard — begrepen. De publieke schuld beliep in 1939 6,5 milliard en men was geneigd aan te nemen, dat zij praktisch gesproken nog door reëel overheidsbezit gedekt was¹⁾.

In 1945 was de publieke schuld tot zeker 28 milliard geworven. Om een vergelijkbaar-cijfer van het totale reële vermogen hiernaast te stellen, zou men enerzijds rekening houdende met de sedert 1939 opgetreden prijsstijging en anderzijds met het reële vermogensverlies in binnen- en buitenland tot een orde van grootte van 50 milliard komen²⁾.

Het was duidelijk, dat door een aanzienlijke ongedekte overheidsschuld de vermogensverhoudingen in ons land radicaal veranderd waren.

In de met een oranjekleurige omslag gesierde eerste aflevering van ons blad na de bevrijding heeft Dr Holtrop een systematische uiteenzetting gegeven van de verschillende problemen, die dit overheidsschuldvolume opwierp. Hij onderscheidde drie aspecten van het schuldvraagstuk, nl. de plaatsbaarheid, de draagbaarheid en datgene wat men de neutraliteit³⁾ van de overheidsschuld zou kunnen noemen. Het probleem van de plaatsbaarheid had vooral betrekking op de vraag in welke omvang de overheidsschuld in de vorm van duurzame schuldtitels in de Nederlandse vermogensverhoudingen zou kunnen worden opgenomen. Voorts bestond uiteraard het probleem welke lasten deze overheidsschuld op de volksgemeenschap zou leggen; dit was het vraagstuk van de draagbaarheid. De neutraliteit van de overheidsschuld zo spoedig mogelijk te bereiken was tenslotte nodig omdat het gezwollen schuldvolume in een papieren vermogens-toeneming bij de economische subjecten was geresulteerd. Deze zouden daardoor in de verleiding komen zich rijk te rekenen en door deze schijnrijkdom tot een wijze van economisch handelen worden gebracht, die niet in overeenstemming was met de reële inkomens- en vermogens-situatie.

Het stellen van het probleem betekende tevens een taakstelling voor hem, die tot de oplossing er van geroepen werd. Inmiddels moest deze taakstelling nog belangrijk worden geconcretiseerd en uitgebreid. Bij de nieuwe Minister van Financiën hebben met name, naar mag worden aangenomen, twee bedoelingen bij de oplossing van de drie genoemde problemen voorgezeten. In de eerste plaats zou het middel van restricties aan het vermogensverkeer op te leggen slechts gedurende zeer beperkte tijd mogen dienen. In de tweede plaats zouden de bezitters van staatsobligaties — afgezien van de conse-

quenties, die de vermogensheffingen en het rechtsherstel voor elk hunner individueel zouden hebben — wat betreft de modaliteiten van hun vordering op de Staat niet minder goed af mogen zijn dan zij, die de Staat in de jaren van het herstel nieuwe middelen ter beschikking zouden stellen. Wat het eerste desideratum betreft ware het denkbaar geweest door een langdurige blokkering van de staats-schuldtitels voor het plaatsingsprobleem ruim tijd te nemen. Deze gedachte is om verschillende goede redenen als verwerpelijk beschouwd; doelstelling werd dus iedere staatsschuldbezitter zo spoedig mogelijk tot het vrije marktverkeer toe te laten en hem de vrije beschikking over het provenu van zijn eventuele verkoop toe te staan. Door als tweede beginsel te huldigen, dat de bezitters van de bestaande staatsschuld niet achter zouden staan bij hen, die „nieuw” geld aan de Staat zouden lenen werden de reeds genoemde problemen gekoppeld aan de vraagstukken, die t.a.v. de plaatsing van nieuwe overheidsschuld zouden rijzen.

Uiteraard was het niet mogelijk met betrekking tot de condities, waarop de Overheid in de herstelperiode zou wensen te lenen, voor lange tijd de koers uit te zetten maar men heeft zich toch een duidelijke voorstelling moeten vormen omtrent deze voorwaarden voor de eerste jaren. Zou men hierin slagen, dan zou dus als consequentie bij het herstel van het vermogensverkeer, de bezitter van staatsobligaties met betrekking tot de koerswaarde hiervan, althans in de eerste jaren, niet te zeer teleurgesteld mogen worden.

De vraag, waarvoor wij, op de afgelopen jaren terugziende, gesteld zijn, is of de bewindsman t.a.v. deze veelzijdige opgave geslaagd is. Daarbij zal in deze beschouwing het plaatsingsaspect in het bijzonder gezien worden. Is binnen redelijke tijd de massale overheidsschuld zonder ernstige koersverliezen in de Nederlandse vermogensverhoudingen opgenomen? De rol, die de rentepolitiek, die met dit opnemingsproces uiteraard het nauwste verband houdt, hierin gespeeld heeft, zullen wij in een tweede artikel in het bijzonder onder ogen zien. Wij beperken ons thans tot de *resultaten* van de schuldpolitiek⁴⁾.

Het wordt hierbij de geschiedschrijver in zoverre gemakkelijk gemaakt, dat de tijdstippen van het treffen van de verschillende maatregelen zover achter ons liggen, dat de tijd, de meest objectieve en onverbiddelijke criticus, bij de oordeelvelling een belangrijk woord meespreekt. Voorts heeft Minister Lieftinck bij de laatste gelegenheid die hem in de huidige ambtsperiode was geboden om omtrent dit deel van zijn financieel beleid verantwoording tegenover het Parlement af te leggen, gebruikt om een aantal gegevens te verstrekken waarvan een deel voor de statistische adstructie van onze beschouwing zeer bruikbaar is⁵⁾. Bij deze gelegenheid heeft op enkele principiële punten de Minister in de Eerste Kamer tevens een toelichting op zijn beleid gegeven, die genoegzaam belangrijk geacht moet worden om hieraan recht te doen wedervaren en deze daardoor tevens aan het vergeetboek der Kamer-verslagen te ontrukken.

De ontwikkeling van de staatsschuldpositie laat zich als het volgt weergeven in milliard guldens.

(zie blz. 451 linker kolom)

De bedragen tussen haakjes geven de buitenlandse schuld, die in de totale schuldbedragen is begrepen, aan.

¹⁾ Zie o.a. de studie van Ir H. Vos „Kwantitatieve onderzoekingen over overheidsfinanciën en volkshuishouding”.

²⁾ De gegevens over het nationale vermogen zijn ontleend aan een publicatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek over het nationale vermogen van Nederland en zijn verdeling in „Statistische en econometrische onderzoekingen”, Maart 1949.

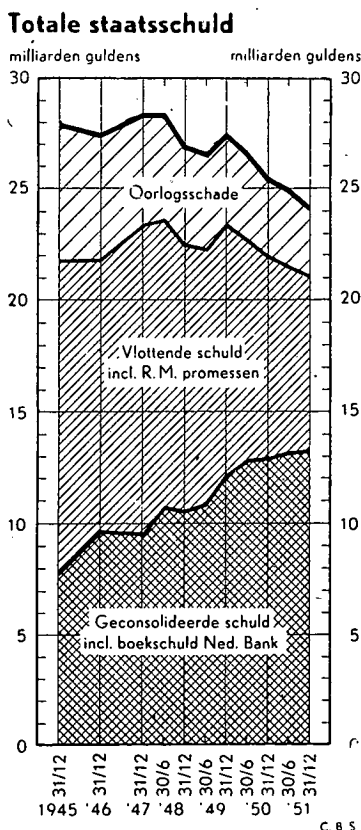
³⁾ Het begrip neutraliteit van overheidsschuld is vooral uitgewerkt in de inaugurale rede van Prof. Dr C. Goedhart, in Mei 1949 te Amsterdam gehouden.

⁴⁾ Het vraagstuk van de neutraliteit kan gevoelig buiten beschouwing gelaten worden, omdat het gevaar hiervan slechts gedurende korte tijd evident geweest is. Zij die bij het beleggersvermogen in ons land grotere of kleinere belangen hebben, zullen er zich zeer spoedig van bewust worden zijn, wat dit belang betreft, in het na-oorlogse Nederland niet op een warm plaatsje te zitten. Dit betreft niet alleen de bezitters van staatsschuld, maar evenzeer de houders van particuliere obligaties, de aandeelhouders, de verpachters en de verhuurders. Deze ontwikkeling heeft stellig een afdoende compensatie geboden tegen het papieren rijkdomsbesef, dat de overheidsschuldtitleinflatie heeft meegebracht.

⁵⁾ Eerste Kamer: Algemene financiële beschouwingen over de Rijksbegroting voor het dienstjaar 1952, vergadering van 5 Maart 1952.

	31 Dec. 1945	31 Dec. 1948	31 Dec. 1951
Geconsolideerde schuld inclusief boekschuld van De Nederlandsche Bank	7,8 (0,6)	10,6 (1,9)	13,3 (3,0)
Vlottende schuld inclusief Rijksmark- promessen	14,0 (0,4)	11,9 (0,4)	-7,8 (0,2)
Oorlogsschade	6,2	4,5	3,1
	28,- (1,-)	27,- (2,3)	24,2 (3,2)

In een grafiek geeft deze ontwikkeling het volgende beeld te zien:

Het verloop der schuldverhoudingen is sterk afwijkend voor de drie categorieën schuldtitels, waarvan in de opstellingen sprake is. T.a.v. de oorlogsschade dient er op gewezen te worden, dat de vermelde bedragen alle de verhoging inhouden, die nodig was toen de Wet op de Materiële Oorlogsschaden tot stand was gekomen. Het beginsel gehuldigd voor de oorlogsschaden is, dat deze uit de lopende ontvangsten worden betaald. Hier bestemt de Staat uit zijn belastingopbrengsten bedragen voor de betaling van hen, die oorlogsschade-uitkering ontvangen; voor zoverre deze bedragen door de gedupeerden worden geïnvesteerd sparen dus de belastingbetalers gedwongen voor de financiering van deze investeringen. Het beleid is er dus op gericht te vermijden, dat de Staat nieuwe schuld aangaat, om de gedupeerden te voldoen, al is het t.a.v. de eerste jaren van de tekorten op de gewone dienst uiteraard moeilijk aannemelijk te maken, dat men hierin slaagd is. In de laatste jaren is de hierboven geschetste financieringsmethode van de oorlogsschade evident.

Uit het totale schuldverloop blijkt trouwens duidelijk een streven naar vermindering van de staatsschuld. Op dit punt heeft de Minister zich bij zijn eerder genoemde verantwoording zeer duidelijk uitgelaten. Te kennen gevende, dat hij besepte in de kring der economen op dit stuk als conservatief te worden beschouwd, heeft hij mede onder verwijzing naar zijn toespraak tot het Congres van Actuarissen in 1951⁹⁾ te kennen gegeven, dat hij nimmer bereid is geweest de vraagstukken van de hoogte en de dekking van de staatsschuld en bagatelle te behandelen zoals velen heden ten dage geneigd zijn te doen. Schuld-

aflossing en investering uit de gewone dienst zijn dan ook, naar hij mededeelde, in de afgelopen jaren bewust nagestreefd.

In de tweede plaats vragen de gegevens over de ontwikkeling van de schuldverhoudingen t.a.v. de geconsolideerde schuld de aandacht. De gevestigde schuld blijkt in zes jaren toegenomen te zijn met 5,5 milliard, waarvan 2,4 milliard buitenlandse schuld. Een bedrag van 3,1 milliard betreft dus de netto-toeneming van de binnenlandse geconsolideerde schuld. Uit een opstelling uit de millioenennota blijkt, dat in zes jaren tijd ongeveer voor 5,2 milliard aan binnenlandse geconsolideerde schuld in omloop gebracht is; ruim 2 milliard is dus afgelost of door de Staat voor belastingbetaling aanvaard. Dit betekent, dat het bedrag aan staatsschuld, hetwelk in de vermogenssfeer wordt aangehouden, gemiddeld per jaar met netto 500 miljoen kon toenemen. Dit is een respectabel resultaat en heeft de verwachtingen omtrent de opnemingscapaciteit van de vermogensmarkt bij de condities, die de Minister bereid was aan te bieden, stellig overtroffen. Wat de wijze van het onderbrengen van de hierboven genoemde 5,2 milliard betreft, hiertoe droeg het Grootboek 1946 1,8 milliard bij. De investerings- en beleggingscertificaten beliepen 0,9 milliard, terwijl het restant van 2,5 milliard goeddeels door, publieke of onderhandse emissiebedrijvigheid werd geplaatst.

De grote 3—3,5 pCt conversielening ten bedrage van 2,7 milliard van Februari 1947 is de laatste geweest, waarbij zij, die niet deelnamen, niet de vrije beschikking over hun geld kregen; zij werden voor 5 jaar op dood spoor gezet. De leningen van Mei 1948, nl. de 3 pCt lening per 1962—1964 en de 3 $\frac{1}{4}$ pCt lening tezamen 1,5 milliard belopende, waarvan de opbrengst gedeeltelijk voor conversie en gedeeltelijk voor consolidatie diende, werden geheel in de vrije sfeer uitgegeven. De mogelijkheid, om over het provenu van verkochte staatsobligaties vrijelijk te beschikken, was sedert 1 April 1947 geboden; vanaf dit tijdstip was dus het grootste deel van de staatsschuld vrij verhandelbaar¹⁰⁾. De conclusie uit een en ander te trekken kan nauwelijks een andere zijn, dan dat de politiek om de geconsolideerde bestaande schuld in de na-oorlogse vermogensverhoudingen opnieuw op te nemen en hieraan nog aanzienlijke bedragen toe te voegen, binnen redelijke tijd is geslaagd zonder dat van een dérouté van de markt in deze in menig opzicht critieke jaren sprake is geweest. De houders van staatsschuld hebben in ruime mate gelegenheid gehad vermogensmutaties zonder ernstige koersverliezen te bewerkstelligen. Immers, eerst in het voorjaar van 1951 is van een belangrijke koersdaling op de staatsfondsenmarkt sprake geweest. Dit resultaat is des te opmerkelijker, omdat èn de Minister met de condities, waarop de Staat bereid was te lenen niet scheutig is geweest — een punt, hetwelk wij nog in het volgende artikel zullen behandelen — èn de ingreep in de vermogensverhoudingen door middel van heffingen relatief beperkt is gebleven. Het is in 1945 en 1946 een brandend vraagstuk geweest in hoeverre het genezingsproces van de patiënt, die men immers in korte tijd weer op de been wilde helpen, en als een normaal iemand weer zijn taak wilde laten vervullen, met behulp van een chirurgische ingreep kon worden bevorderd. Met de gedachte, dat vermogensheffingen in het bevrijde Nederland niet zouden zijn te ontgaan, was men wel vertrouwd geraakt. Zowel in het rapport van de Groep van Tien, onder voorzitterschap van Prof. G. M. Verrijn Stuart als in het bekende rapport van de commissie uit de Maatschappij voor Nijverheid en Handel, werden een vermogensaanwasbelasting en een algemene vermogensheffing als noodzakelijk beschouwd. De strijd ging evenwel over de mate waarin de ingreep plaats moest vinden. Er is de Minister

⁹⁾ Deze toespraak is opgenomen in „E.-S.B.” van 13 Juni 1951.

¹⁰⁾ Belangrijke uitzonderingen vormden het Grootboek 1946 en later de investeringscertificaten, waarvoor de vrije verhandelbaarheid eerst later kwam.

van Financiën niet alleen verweten, dat hij te ver wilde gaan, maar ook, dat hij in de situatie, zoals deze zich in het begin van 1946 deed aanzien, niet straf genoeg wilde handelen. De bewindsman heeft blijkbaar zelf het standpunt ingenomen, dat slechts een beperkte ingreep verantwoord was. Wij laten hier de Minister zelf aan het woord:

„Bij het streven naar een evenwichtige vermogenssituatie, die zou resulteren in een billijke verdeling van de baten en lasten van de Overheidsdienst tussen de generaties van ons volk, heeft mij steeds de weg van een zekere geleidelijkheid voor ogen gestaan. De krachtigste ingreep voor eenmaal is geweest die der vermogensheffingen. Deze hebben niet kunnen leiden tot een radicale sanering van de Staatsbalans, hoewel zij daartoe in belangrijke mate hebben bijgedragen! Voorstellingen van dieper ingrijpen in de vermogensverhoudingen der samenleving, ten einde het gat in de Staatsbalans te dichten, hebben bij mij nimmer bestaan, hoewel mij suggesties hieromtrent van zeer gezaghebbende zijde zijn gedaan. Wij leven wel snel; het is nog niet zes jaar geleden, dat een groep van zes vooraanstaande mannen, nl. mijn tegenwoordige ambtgenoot, de heer Van den Brink, de heren Greidanus, Thole, Van Tienhoven, G. M. Verrijn Stuart en tenslotte de Koninklijke commissaris van de Nederlandsche Bank, prof. F. de Vries, mij suggereerde om de vermogensheffing nog even uit te stellen totdat de begroting sluitend zou zijn, maar dan te heffen een bedrag van niet minder dan 10 miljard.

Ik citeer uit dat adres van 18 Mei 1946:

„Nadat de werkelijke omvang van alle verplichtingen van den Staat nauwkeurig is bepaald, zal moeten worden vastgesteld, welk bedrag aan schuld kan worden gehandhaafd, zonder een voortdurende bedreiging van het budgetaire evenwicht te vormen. Verdubbeling van de vooroorlogse schuld zou in verband met de daling van de koopkracht van het geld aanvaardbaar zijn. Bij stopzetting der aflossingen en verlaging van den rentevoet tot 3 % zou dit bedrag nog enigermate kunnen worden overschreden. Daaruit volgt, dat — de totale staatsschuld op ruim 23 miljard, na aftrek van de opbrengst der vermogensaanwasbelasting (zie bijlage), stellende — een bedrag van ongeveer 10 miljard aan schuld voor liquidatie in aanmerking zou moeten komen”.

Het is voor mij, terugblikkende op de eerste periode van mijn Ministerschap, een goede herinnering, dat figuren als dezen, die men toch waarlijk niet gebrek aan kritische instelling tegenover het financiële Regeringsbeleid kan verwijten, zich destijds welhaast als „plus royaliste que le roi” deden kennen, toen het over de sanering der Staatsbalans ging”.

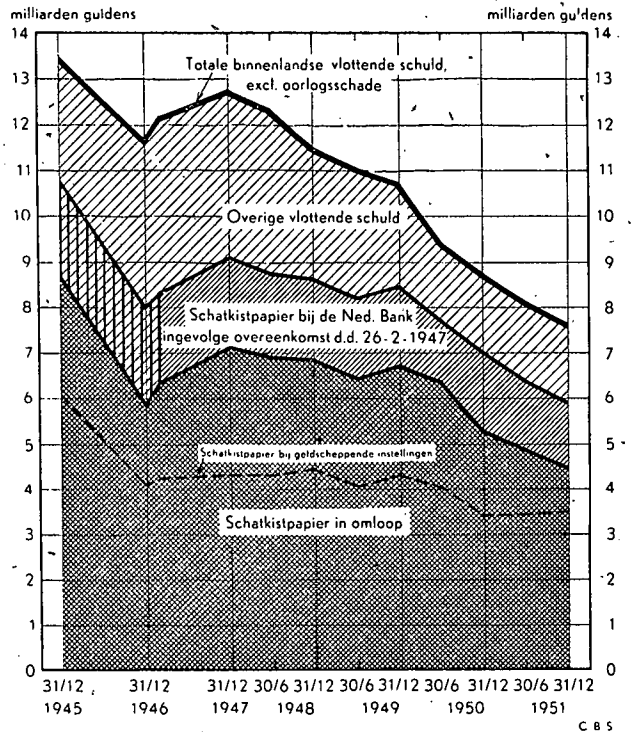
In het kader van deze beschouwing is het niet doenlijk een volledig oordeel over de betekenis van de vermogensheffingen te vellen. Het zal velen wel zo zijn vergaan, dat zij aanvankelijk met de gedachte van deze heffingen wel verzoend waren en als voorstanders konden worden beschouwd, maar dat zij achteraf de ontwikkeling der verhoudingen in Nederland gadeslaande — men denke hier aan de vermindering van de koopkracht van het geld en aan de ongunstige ontwikkeling van de positie van de belegger in het Nederlandse bestel — zich zullen afvragen, of deze heffingen wel gerechtvaardigd zijn geweest. Het valt inmiddels moeilijk te ontkennen, dat in de situatie, zoals deze zich bij het begin van de herstelperiode aan ons voordeed, de Minister dit middel niet kon ontberen en dat hij naar dit middel grijpende zich voor overdrijving heeft weten te hoeden.

Rest ons tenslotte het verloop van de verhoudingen t.a.v. de vlottende schuld. Het bedrag hiervan is zeer aanzienlijk teruggegaan, maar heeft met ruim 7 miljard toch nog een imponerende orde van grootte. Is de plaats van deze staatsschuld in een zo omvangrijk volume in het Nederlands financieel bestel als aanvaardbaar te beschouwen? Om een indruk hiervan te krijgen; is het goed deze schuld in haar componenten te bezien (zie grafiek).

De bovenste strook in de grafiek heeft betrekking op kortlopende schulden van de Staat aan diverse instellingen en staatsbedrijven (31 Dec. 1951 1.280 miljoen), terwijl enkele grotere posten betrekking hebben op de muntbiljetten (143 miljoen) en de stortingen bij de Schatkist in anticipatie op een vaste lening (133 miljoen).

De post schatkistpapier bij De Nederlandsche Bank — de tweede strook van boven — is in de eerste helft van 1952 met 700 miljoen verminderd; zij is waarschijnlijk bestemd t.z.t. als gevolg van een verrekening met de tegenwaarderekening te verdwijnen. Resteert een bedrag aan schatkistpapier ten bedrage van 4,5 miljard. Een gedeelte van dit bedrag zou naar de geconsolideerde schuld kunnen overgaan, indien er onder de geldhoeveelheid en onder de hoeveelheid zgn. „near money” (spaarbanksaldi, schatkistpapier in handen van institutionele beleggers en bedrijven, termijndeposito's bij banken) bedragen zouden zijn, die voor vaste belegging in staatsobligaties

Binnenlandse vlottende schuld

in aanmerking zouden komen, bijv. indien de Staat aantrekkelijker leningsvoorwaarden dan thans het geval is, zou aanbieden. Het is inmiddels niet zeer waarschijnlijk, dat zulks in grote omvang het geval is. De geldhoeveelheid is in Nederland relatief niet groot, zodat het weinig aanmerkelijk is, dat hieronder nog grote bedragen zouden zijn in handen van houders, die als het ware op een verbetering van de rentecondities van de Staat zitten te wachten. De uitvoerige analyse van de President van De Nederlandsche Bank in het jongste jaarverslag van de zgn. „near money” geeft al evenmin de indruk van een grote waarschijnlijkheid van verschuivingsmogelijkheden van deze schuldtitels naar langlopend staatspapier. Dat het schatkistpapier in Nederland zich bevindt op plaatsen, waar dit bij gunstige consolidatieverhoudingen niet zou behoren, is wel een veel geponeerde, maar moeilijk aannemelijk te maken bewering. In dit verband is het trouwens niet zonder betekenis, dat de leiding van De Nederlandsche Bank, die uiteraard scherp afwijzend staat tegenover elke vermijdbare monetisatie van staatsschuld, zich in verschillende jaarverslagen t.a.v. de mogelijkheden van consolideren, steeds gereserveerd heeft uitgelaten.

Inmiddels is het niet te loochenen, dat velen zich ook, afgezien van dit consolidatieargument, met deze grote hoeveelheid vlottende staatsschuld als administratieve tegenpost van een belangrijk deel van de geldhoeveelheid, nu eenmaal niet gelukkig voelen. Ten aanzien hiervan heeft de Minister het volgende te berde gebracht:

„Bij beschouwingen aangaande de verdeling van de Staatsschuld over de verschillende categorieën Staatsschuldbewijzen pleegt men veelal aan het verband, dat er bestaat tussen deze verdeling en de ontwikkeling der moderne verhoudingen op het stuk van het geldwezen, voorbij te gaan. Men ziet dan met name over het hoofd, dat een niet onbelangrijk quantum Staatsschuld een min of meer definitieve binding aan de geldvoorraad heeft ondergaan. Zulks is een gevolg van de omstandigheid, dat; wanneer de maximale redelijkerwijze te verwachten omvang van de normale debiteurenfinanciering der banken zal zijn bereikt, er onder de activa op de bankbalansen en uiteraard ook bij de postgirodienst een aanzienlijke Staatsschuld zal blijven paraïseren, die de tegenpost vormt van een belangrijk deel van de in het land in omloop zijnde en in omloop blijvende girale geldhoeveelheid.

De erkenning van de min of meer permanente plaats van dit kwantum Staatsschuld, vlottende Staatsschuld, in ons monetaire bestel ontmoet nog steeds een zekere weerstand. Zulks moet, naar het mij voorkomt, vooral worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat het ontstaan van een belangrijke vlottende Staatsschuld voor ons op onaangename wijze is geassocieerd met verhoudingen van oorlogstoestand of van depressie. Er zal wel niemand zijn, die de expansie van de geldhoeveelheid niet liever had zien voortvloeien uit

gezonde financiering van de kredietbehoefte van het bedrijfsleven, zoals giraal geld zijn dekking vindt in bankdebiteuren. Maar dit kan mij niet ontslaan van de plicht om een juist inzicht in de betekenis van de dekkingsstructuur van het geld in de moderne volkshuishouding te wekken¹⁾.

Waar het hier om gaat is, dat de vraag naar bankcrediet in een moderne volkshuishouding blijkbaar niet zo groot is, dat in de behoefte aan ruilmiddelen in een zich ontwikkelende volksgemeenschap door de credietverlening aan het bedrijfsleven in voldoende mate wordt voorzien. Doet deze situatie van een beperkte credietvraag zich voor, dan heeft het geen zin om de grote plaats van het staatscrediet in het bankwezen, die als gevolg van de bezetting is ontstaan, te blijven betreuren en verlangend uit te blijven zien naar het verdwijnen van het schatkistpapier uit de bankbalansen als geen voldoende remplacerende commerciële credietvraag te verwachten is. Ook zelfs wanneer men verwacht, dat in de toekomst een grootscheepse vervanging van schatkistpapier door normale debiteuren weer zal plaatsvinden, heeft in de huidige verhoudingen het schatkistpapier een functie te vervullen en is het dus op zijn plaats.

Overziet men het geheel der verhoudingen op het stuk van de staatsschuldontwikkeling, dan kan men zich niet aan de indruk onttrekken, dat de oplossing der problemen tot een gunstig resultaat heeft geleid. De Minister heeft hier stellig van een scherp inzicht in de verhoudingen en mogelijkheden en van een grote beleidskracht blijk gegeven. Met deze erkenning zijn inmiddels de door velen gevoelde bezwaren tegen het ministeriële beleid niet weggenomen. Deze richten zich vooral tegen de wijze, waarop de doeleinden zijn gerealiseerd en met name tegen het middel van de zgn. goedkoop-geldpolitiek. Het is aan dit probleem, dat wij in een tweede artikel aandacht zullen besteden, waarbij ook de moeilijkheden van de gemeentelijke financiering, die in dit artikel niet ter sprake kwamen, nog zullen worden aangeoerd.

INTERNATIONALE NOTITIES

De verlenging van de Europese Betalingsunie

Met ingang van 1 Juli 1950 trad de Europese Betalingsunie in werking. Zij werd, in feite, aangegaan voor de duur van twee jaar, zodat de basis waarop een verlenging zal kunnen plaatsvinden in discussie is. De besprekingen bereikten Vrijdag en Zaterdag jl. een belangrijk stadium toen de Ministers van de deelnemende landen en hun experts in het Chateau de la Muette te Parijs, onder leiding van (de aftredende) Minister Stikker bijeen waren om te trachten de belangrijkste problemen verbonden aan de voortzetting van de E.B.U. tot een oplossing te brengen.

Zoals bekend heeft de E.B.U. een gunstige invloed gehad op de multilateralisatie van het handelsverkeer en daardoor op de omvang van het economisch verkeer tussen de betreffende landen. Het inter-Westeuropese verkeer steeg de laatste twee jaren naar waarde met circa 50 pCt, waarvan omstreeks de helft moet worden toegeschreven aan prijsstijgingen.

De inschakeling van de Betalingsunie voorkwam het treffen van beschermende handelspolitieke maatregelen, welke dikwijls van betalingsbalansmoeilijkheden het gevolg zijn. Maatregelen, te gevaarlijker omdat ze zeer aanstekelijk werken. Juist tegen een terugkeer tot de bilaterale handel en ten behoeve van een toenemende liberalisatie van het handelsverkeer is de E.B.U. gericht. Hierin is zij in belangrijke mate geslaagd, zij het ook dat in incidentele gevallen West-Duitsland, Groot-Brittannië, Frankrijk en Nederland¹⁾ onder druk van de betalingsbalansmoeilijkheden tot een beperking van de invoer moesten overgaan.

¹⁾ Duitsland en Nederland hebben intussen hun restricties weer opgeheven.

De werking van het stelsel deed echter enkele vraagstukken rijzen, waarvan een bevredigende oplossing nauw in verband stond met een voortzetting van de Unie. Met name vroegen de omvang van de goud- en dollarreserves van de Unie en de positie van België de aandacht.

België neemt als crediteur een extreme positie in. Zijn vordering op de E.B.U., d.w.z. het bedrag boven datgene waartoe het volgens de bepalingen verplicht was crediet te geven, zal aan het einde van deze maand \$ 223 mln bedragen. Een bedrag, waarvan de betekenis in het oog springt indien men het stelt tegenover het nationale inkomen in 1951, groot ca \$ 5.850 mln. Deze credietverlening was voor de E.B.U.-landen, tenminste wanneer men het op de korte termijn beziet, gunstig. Voor België ten dele. Tegenover de stimulering van de export en de bedrijvigheid stond een overgrote behoefte aan dollars en een inflatoir inwerken op de binnenlandse monetaire situatie. Als gevolg van het laatste werd in een latere fase de credietverlening door de Schatkist (o.a. verricht met behulp van belastingen en leningen) van de Nationale Bank overgenomen.

De eigenlijke oorzaak van België's extreme positie is van structurele aard. De uitvoer van België is in overwegende mate (voor ca 70 pCt) gericht op de E.B.U.-landen, terwijl het voor de invoer in belangrijke mate op de dollararea (voor ca 25 pCt) is aangewezen. Aangewezen althans volgens het (aangevochten) oordeel van de Belgen. Tegenover de crediteurenpositie t.o.v. de E.B.U. staat een debetpositie t.o.v. de dollarzone. Begrijpelijkerwijs verlangde België het in het kader van de E.B.U. ontvangen goud blijvend — dit met het oog op betalingen aan de dollararea — als zijn eigendom beschouwd te zien en wenste het verder goud te ontvangen indien credieten worden verleend boven de vastgestelde quota. Dit werd op principiële gronden bestreden, omdat het niet de opzet van de E.B.U. is in bepaalde gevallen Westeuropese valuta's in dollars om te zetten. Ook in de praktijk was een volledige inwilliging van deze eis moeilijk, doordat anders te veel goud uit de E.B.U. zou wegvloeien. Aanvulling door de debiteuren zou niet goed mogelijk zijn, omdat deze zelf met dollarmoeilijkheden hebben te kampen. Zolang de Westeuropese landen dollarschaarste kennen, is een volledige oplossing van dit vraagstuk moeilijk te vinden.

Van structurele aard is ook, dat de deelnemende landen vasthouden aan een eigen economische politiek. De crediteurlanden verwijten de debiteurlanden, dat zij niet de consequenties van hun debetposities trekken en niet naar deflatie streven; de crediteurlanden wordt verweten, dat de financiering van de credieten niet altijd op de gepaste, nl. inflatoire, wijze geschiedt. De onvoldoende coördinatie van de economische politiek van de landen heeft ongetwijfeld het probleem van de „extremen” vergroot.

Daarnaast bestaat het zeer belangrijke vraagstuk van de omvang van de goud- en dollarreserves van de E.B.U. Het kapitaal van de E.B.U. is nog even groot als aan het begin van de periode, nl. \$ 350 mln²⁾. De liquide middelen, de hoeveelheid goud en dollars, liggen in dezelfde orde van grootte. Door de stijging van de omvang der transacties sinds 1950 en in het bijzonder door het ontstaan van de extreme debiteurposities (met name van Engeland en Frankrijk), welke bij een omslaan, gegeven de bepalingen van de Unie, grote eisen zullen stellen aan de goud- en dollarreserves, is de „spanning” in de E.B.U. echter sterk vergroot. De „maximum drain”, de maximale hoeveelheid goud en dollars, welke bij bepaalde standen van de debiteur- en crediteurposities kan afvloeien is zodanig, dat wel voor de voornaamste doelstelling van de E.B.U., een basis voor een vrij en multilateraal handelsverkeer, zonder een vergroting van de reserves, wordt gevreesd. Zowel

²⁾ Van een kleine, onbelangrijke, verhoging is hier afgezien.

met het oog op de positie van de reserves als buffer bij de lopende verrekeningen, als voor het garantie-element dat crediteuren hierin zien, werd een verhoging wenselijk geacht.

Tegen de verwachtingen in zijn er op de vergadering concrete resultaten bereikt. Niet t.a.v. het vraagstuk van de „dollargap”. Dit is een probleem op langere termijn, waarvan de oplossing — aldus Minister Stikker op de persconferentie de heer Butler citerend — moet worden gezocht in de geest van „de handel moet de hulp vervangen”. Toeneming van de investeringen van Amerika in West-Europa, stijging van de betreffende importen in de Verenigde Staten en een voortzetting van de Amerikaanse hulp noemde de bijzondere vertegenwoordiger van de Verenigde Staten in Europa, de heer W. Draper, als mogelijke bijdragen in de oplossing.

Wel werd een compromis bereikt ten aanzien van het „Belgische probleem”. In principe werd overeenstemming bereikt, dat:

het bestaande Belgische quotum zal worden vermeerderd met \$ 86 mln, waarvan de helft in de vorm van crediet, de helft in de vorm van goud. In feite betekent dit een vermindering van België's bedrag boven het quotum met \$ 43 mln, waardoor dit van \$ 223 tot \$ 180 mln daalt;

de Unie aan het einde van deze maand \$ 80 mln aan België zal betalen (i.p.v. de \$ 120 mln, welke werd gevraagd); van de resterende \$ 100 mln, \$ 50 mln door de E.B.U., via het mechanisme, zal worden verrekend. Mocht dit niet uitvoerbaar zijn dan zal de betaling in de komende vijf jaren in goud en dollars geschieden;

voor de overige \$ 50 mln zullen door Groot-Brittannië (\$ 30 mln) en Frankrijk (\$ 20 mln) aan militaire goederen worden geleverd.

Verder werd overeengekomen, dat de Verenigde Staten in België wapeningsorders zullen plaatsen, om werkloosheid, als gevolg van de leveranties in natura, te voorkomen.

De Belgische overschotten in de afgelopen twee jaren hebben een regeling gevonden door een vergroting van het quotum en door consolidatie en aflossingsafspraken voor zover de overschotten het quotum overtroffen. Voor zover België daar boven uit in het komende jaar zijn extreme crediteurpositie door verdere voorschotten zal zien blijven stijgen, werd nog de afspraak gemaakt, dat deze overschrijding, tot een maximum van \$ 250 mln, zal worden afgerekend, voor de helft met verdere credietverlening door België, voor de helft met contante uitbetaling in goud aan dat land.

Ten aanzien van de verhoging van de goud- en dollarreserves van de E.B.U. werd overeengekomen, dat een garantiefonds van \$ 100 mln zal worden ingesteld, waarop een beroep zal worden gedaan, wanneer de reserves beneden de \$ 100 mln zullen dalen. De aan de Unie deelnemende landen zullen hierin naar rato van hun quota bijdragen. Uit een uitlating van de heer P. Porter, directeur van de M.S.A., mag men opmaken, dat op een bijdrage van de Verenigde Staten t.a.v. deze kwestie niet hoeft te worden gerekend.

Verder zijn de percentages, waarvoor de debiteuren bij de verschillende omvang van hun debetposities goud of dollars moeten storten, gewijzigd in die zin, dat thans eerder en meer moet worden gestort; over het geheel echter blijft het stortingspercentage gelijk. Door deze nieuwe regeling zal de „spanning” ten aanzien van de reserves worden verminderd. Bij een omslaan van hoge debiteurposities zullen, aanvankelijk, minder goud en dollars aan het fonds worden onttrokken.

Ongetwijfeld heeft België vrij belangrijke successen geboekt ten opzichte van de E.B.U. als systeem en op haar leden, zij het ook, dat een oplossing slechts mogelijk is ge-

bleken, doordat het enkele eisen heeft laten vallen. België zal o.a. op korte termijn \$ 80 mln in goud uit de reserves van het fonds ontvangen. Verder kan het in de komende 5 jaren nog \$ 50 mln uit dezelfde bron worden uitgekeerd. Gaf België enerzijds meer crediet dan oorspronkelijk was bedoeld, anderzijds zal de E.B.U. meer goud uitkeren dan binnen de normale werkingsfeer van de quota in de opzet was voorzien.

In welke mate de positie van de goud- en dollarreserves is verbeterd, is minder duidelijk te zien. Tegenover de hierboven genoemde uitkering, staat de instelling van het garantiefonds en de met de wijziging in de stortingspercentages samenhangende verminderde „spanning” t.a.v. de liquide middelen. Voor een goede taxering zal men moeten weten in welke omvang deze spanning is verminderd. Men mag aannemen, dat de reserves voldoende worden geacht om mee te werken.

Het uiteindelijke resultaat van deze conferentie is, dat de Betalingsunie zal worden gecontinueerd. Ontstaan bij de uitwerking van de op de conferentie vastgestelde richtlijnen geen moeilijkheden, dan behoeft hiertoe vóór 30 Juni slechts de (dan in wezen formele) beslissing te worden genomen.

v. d. B.

Beperking van de invoer in Indonesië

Op 3 Juni werd bekend gemaakt, dat de Indonesische Regering heeft besloten „wegens versobering en ter bescherming van de binnenlandse industrie” de invoerte beperken. In het algemeen wordt de import verdeeld in 4 categorieën, t.w.:

- 1) goederen voor de bevrediging van normale behoeften;
- 2) goederen, die een zekere mate van luxe inhouden;
- 3) goederen, waarvoor geen deviezen beschikbaar worden gesteld, zoals goud, kristal-, zilver- en smeedwerk, meubelen, elektrische- en gasgeysers, tapijten, vloerkleden, tapijten, lopers, natuurzijde, kledingstoffen, geheel of gedeeltelijk van natuurzijde, airconditioning-apparaten (niet voor bedrijfsdoeleinden), Chinese thee, enz.;
- 4) goederen, waarvan de invoer geheel is verboden, zoals auto's, die een waarde hebben van hoger dan U.S. \$ 2.100 (cif) of het equivalent in een andere valuta.

Voor de eerste categorie van goederen, waarvoor een importplanning is opgesteld, is de koers van de U.S. \$ vastgesteld op Rp. 11,40, voor de tweede categorie moet bovendien een extra bedrag worden betaald van Rp. 7,60 per U.S. \$. De aanduiding, dat voor de derde categorie geen deviezen meer beschikbaar worden gesteld, moet vermoedelijk zo worden uitgelegd, dat de invoer wel wordt toegestaan (uiteraard onderworpen aan de betaling voor de daarop betrekking hebbende douane- en andere rechten), maar, dat de importeur gebonden is, zelf voor de deviezen te zorgen. In hoeverre hij hierbij niet in overtreding is met de vigerende deviezenbepalingen, die voorschrijven, dat iedere deviezeningezetene zijn bezit aan buitenlandse valuta dient op te geven, is niet geheel duidelijk. Wel laat zij blijkbaar aan de buitenlandse exporteur ruimte open, de betrokken goederen naar Indonesië te verkopen.

Het geheel van de genomen maatregelen wijst er op, dat drastisch wordt ingegrepen in de luxe sectoren, maar anderzijds tegemoet wordt gekomen aan de categorie van goederen voor de bevrediging van normale behoeften. Voor de laatste immers geldt voortaan bij de import, ook uit dollargebieden, de officiële rupiah-koers. In het kader van de genomen maatregelen zal vermoedelijk de beoogde versobering wel worden bereikt. Een open vraag is evenwel, of de binnenlandse industrie veel profijt zal kunnen trekken, omdat immers de bescherming terzake plaatsvindt in de luxe sectoren.

De invoerbeperking, waartoe thans door de Indonesische

Overheid is overgegaan, komt niet onverwachts. De daling van de grondstoffenprijzen heeft uiteraard een ongunstige invloed op de Indonesische uitvoer en mitsdien op de deviezenpositie. Bovendien wordt deze ongunstige invloed geaccentueerd door de beschikbaarstelling van een dollar-exportbonus in de vorm van de bekende dollarexportbewijzen. Hierdoor richt zich de export op de Amerikaanse markt, waardoor andere markten in het gedrang dreigen te komen. De binnenlandse prijs immers trekt zich op aan de voor de exportgoederen hogere Amerikaanse prijs, waardoor Indonesische goederen met name moeilijker in Europa komen te liggen. Indien men bedenkt, dat ruw genomen, de Indonesische export zich nog altijd voor 40 pCt richtte op Europa, dan begrijpt men de terugslag van de moeilijke verkoopbaarheid van Indonesische producten in Europa, op de handels- en betalingsbalans.

Wellicht moet de onlangs afgekondigde verlaging van de koers van de dollarexportbewijzen gezien worden als een poging om de discrepantie tussen de Amerikaanse en Europese markten enigszins te verhelpen.

Dalende deviezeninkomsten leiden noodzakelijk tot besnoeiing van de invoer, zoals thans is geschied.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De geldmarkt bleef ook gedurende de verslagweek ruim, voornamelijk wederom dank zij de voortdurende deviezenaanwas. Zeer kort lopend papier bleef gezocht op disconto's variërend van 1 pCt voor Juni/Julipapier tot $1\frac{3}{16}$ pCt voor Septemberpapier. Voor 6 maanden en langer t/m een jaar lopend schatkistpapier bedroegen de noteringen $1\frac{1}{4}$ pCt, hetzelfde disconto dus, waartegen de Agent nieuwe jaarspromessen verkoopt. De callgeldnotering bleef onveranderd $\frac{3}{4}$ pCt.

De verlaging van de Agentsprijzen voor jaars- en korter lopende promessen en de handhaving resp. verhoging van de rente voor drie-, resp. vijfjarige schatkistbiljetten heeft de belangstelling voor het lange papier gestimuleerd. De hoeveelheid ten laste van het Rijk uitstaande biljetten nam in de periode 23—31 Mei met f 37 mln toe (van 15—23 Mei met f 69 mln), zodat de geldgevers kennelijk hun bezit aan nieuwe biljetten uitbreiden. Voor zover dit leidt tot het afstoten van papier met zekere resterende looptijd in de markt, kan een verlevendiging van de geldmarkt hiervan het gevolg zijn. Inderdaad is er de laatste weken enige, zij het zeer bescheiden, toeneming van de handel in papier met een looptijd tussen 1 en 3 jaar te constateren. Een disconto van $1\frac{1}{2}$ pCt, zoals tot 19 Mei gold voor nieuwe jaarspromessen, is thans te maken met in de markt gekocht papier met een resterende looptijd van ca $1\frac{1}{2}$ jaar.

De kapitaalmarkt.

Het vraagstuk van de gang van zaken bij het rechts-herstel inzake effecten blijft de gemoederen bezig houden. De ministeriële toezeggingen aan de Vereeniging voor den Effectenhandel, op grond waarvan de beurs vorige week heropend werd en welke er vnl. op gericht waren de kool en de geit i.c. de overheidskas en de Beurs te sparen, zijn thans het voorwerp van critiek, waarbij van juridische zijde de beginselen van de rechtsstaat in het geding worden gebracht.

Op de aandelenmarkt blijft de ware belangstelling nog steeds uit. Treffend is bijv., dat het bekend worden van de hoge winsten over 1951 van de drie grote internationale concerns Koninklijke, Philips en Unilever, practisch geen koersverbetering dezer fondsen ten gevolge had.

De algemene aandelenindex, die gedurende de verslag-

week wederom een daling vertoonde, beweegt zich slechts weinig boven haar laagste, dit jaar geregistreerde peil.

Op de obligatiemarkt werden gedurende de afgelopen week wederom enige $4\frac{1}{4}$ pCt gemeenteleningen aangekondigd, t.w. Groningen (f 2,5 mln), Utrecht, Deventer en Almelo (elk f 2 mln). Van dit soort leningen is de laatste maanden slechts een enkele voltekend. De restanten werden echter verkocht aan institutionele beleggers, die daarvoor dan enkele procenten minder behoeften te betalen dan de particuliere beleggers, voor welke laatste de inschrijfkooers 100 pCt was. De Minister van Binnenlandse Zaken heeft hierin thans aanleiding gevonden om de gemeenten te verbieden een hogere provisie te vergoeden aan de emitterende banken dan 2 pCt. De overnemingskooers moet derhalve, afgezien van de kosten, tenminste 98 pCt bedragen, zodat de marge voor transacties als de bovenstaande wordt beperkt. Dat het hier *niet* gaat om een bestrijding door de Regering van een discriminatie van particuliere t.o.v. institutionele beleggers, doch *wel* om een verdediging van het rentegamma, blijkt inmiddels uit een andere maatregel. Aan de gemeenten wordt nl. opgedragen van hun machtsposities in overheidsbedrijven in de N.V.-vorm (bijv. electriciteitsbedrijven) zoveel mogelijk gebruik te maken om het emitteren van leningen met hoger rendement dan het rentegamma toestaat te verhinderen. De „goedkoop-geldpolitiek” wordt hierdoor derhalve tot buiten haar tot dusverre bestaande grenzen uitgebreid.

Aand. indexcijfers.	30 Mei 1952	6 Juni 1952
Algemeen	132,2	130,5
Industrie	185,8	183,2
Scheepvaart	157,9	154,8
Banken	118,6	117,3
Indon. aand.	42,1	41,8
Aandelen.		
A.K.U.	133 $\frac{1}{2}$	129 $\frac{1}{8}$
Philips	142 $\frac{1}{2}$	145
Unilever	166 $\frac{1}{2}$	163 $\frac{1}{2}$
H.A.L.	143	141
Amsterd. Rubber	83 $\frac{1}{4}$	86
H.V.A.	87	85
Kon. Petroleum	292	291 $\frac{1}{4}$
Staatsfondsen.		
2 $\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	73 $\frac{3}{16}$	73 $\frac{9}{16}$
3-3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	88 $\frac{1}{2}$	88 $\frac{15}{16}$
3 pCt Invest. cert.	90 $\frac{1}{8}$	90 $\frac{1}{8}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt 1951	95 $\frac{15}{16}$	95 $\frac{7}{8}$
3 pCt Dollarlening	92 $\frac{1}{8}$	92 $\frac{15}{16}$
Diverse obligaties.		
3 $\frac{1}{2}$ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	95	94 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Bataafsche Petr.	97 $\frac{1}{2}$	97 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Philips 1948	93 $\frac{3}{8}$	93 $\frac{3}{8}$
3 $\frac{1}{4}$ pCt Westl. Hyp. Bank	87 $\frac{1}{4}$	87 $\frac{1}{8}$

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

OFFICIËLE WISSELKOERSEN VAN DE NEDERLANDSCHE BANK. Van 6 Juni 1952 af.

Plaats	Per	Schriftelijk en tt.	
		Aankoop	Verkoop
Brussel	100 B.fr.	7,59	7,61
Frankfort a/Main	100 D.M.	90,39	90,57
Kopenhagen	100 D.Kr.	54,86	55,16
Lissabon	100 Escud.	13,15	13,28
Londen	1 £	10,63	10,65
Montreal (t.t.)	1 Can. \$	3,86	3,88
Montreal (luchtpost)	1 Can. \$	3,85 $\frac{1}{2}$	3,88
Montreal (zeepost)	1 Can. \$	3,85	3,88
New York (t.t.)	1 U.S. \$	3,79 $\frac{1}{2}$	3,80 $\frac{1}{2}$
New York (luchtpost)	1 U.S. \$	3,79	3,80 $\frac{1}{2}$
New York (zeepost)	1 U.S. \$	3,78 $\frac{1}{2}$	3,80 $\frac{1}{2}$
Oslo	100 N.Kr.	53,05	53,33
Parijs	100 Fr.fr.	1,084	1,088
Praag	100 Kcs	7,58	7,62
Stockholm	100 Z.Kr.	73,25	73,66
Zürich	100 Z.fr.	86,71	87,09

DE JAVASCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, muntmateriaal, goud en deviezen-certificaten	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Deviezenfondsvolutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. Indon.
16 April '52	1.438.085	572.066	1.588.575	224.804	1.816.769
23 April '52	1.440.368	585.532	1.633.848	223.207	1.848.749
30 April '52	1.440.368	614.416	1.654.494	216.343	1.927.065
7 Mei '52	1.440.368	627.357	1.640.138	214.615	1.993.430
14 Mei '52	1.440.368	657.903	1.707.981	246.330	2.098.678

Data	Bankbiljetten in omloop	Deviezenfondsbuitenlandse passiva	Rekening courant saldi		
			Van de Regering van de Rep. Indon.	Bijzond. rekening inzake de E.C.A. hulp	Van anderen
16 April '52	3.253.046	1.086.366	—	496.313	1.188.511
23 April '52	3.278.014	1.085.192	—	496.313	1.194.104
30 April '52	3.327.356	1.134.858	—	496.313	1.165.632
7 Mei '52	3.353.783	1.117.644	—	496.313	1.551.863
14 Mei '52	3.409.596	1.184.598	—	496.313	1.218.302

Muntbiljettencirculatie per 16 April 1952 Rp. 336.910.079
 Muntbiljettencirculatie per 23 April 1952 Rp. 337.230.502
 Muntbiljettencirculatie per 30 April 1952 Rp. 336.484.701,50
 Muntbiljettencirculatie per 7 Mei 1952 Rp. 336.338.045,50
 Muntbiljettencirculatie per 14 Mei 1952 Rp. 336.368.410

Abonneert U op de E.-S.B.

Maakt gebruik van de rubriek „Vacatures” voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces tengevolge hebben is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

GEMEENTE TILBURG

Uitgifte van

f. 2.500.000.- 4 1/4 0/0 30-jarige obligatiën
 (Tweede Lening 1952)

in stukken van nom. f. 1.000.— aan toonder.

De ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op bovengenoemde obligatiën zal zijn opengesteld op

WOENSDAG, 18 JUNI 1952,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 100 pCt.,

bij hare kantoren te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Tilburg,

op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte d.d. 11 Juni 1952. Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn bij genoemde kantoren verkrijgbaar.

Amsterdam, 11 Juni 1952.

**AMSTERDAMSCH E BANK N.V.
 INCASSO-BANK N.V.**

Wij betalen

Nwe HAVENWEG 13
 TELEFOON 20581

steeds de hoogste prijzen!

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.)

□

Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie
 14, Universiteitsstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Abonnementprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

□

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

□

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentietarief f 0,43 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Losse nummers 75 cents.